

ΝΙΚΗΤΑ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΛΟΓΟΥΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΑΝΖΙΑΝΖΗΝΟΥ *

ΥΠΟ

Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ (†)

ΚΛΗΡΗΓΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ Νικήτας Ἡρακλείας ἐκτὸς ἄλλων ἔργων συνέγραψε καὶ ἐρμηνείας εἰς λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Νανζιανζηνοῦ. Τῶν ἐρμηνειῶν τούτων ἔχουσιν ἐκδοθῆ τύποις ἐν τῇ Πατρολογίᾳ τοῦ Migne δύο μὲν μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως, ἦτοι εἰς τὸν α' καὶ ια' λόγον τοῦ Γρηγορίου Νανζιανζηνοῦ², ἔξ δὲ ἐν λατινικῇ μόνον μεταφράσει, ἦτοι εἰς τοὺς λη', λθ', μ', μδ', με' καὶ μα' λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Νανζιανζηνοῦ³. Κατὰ ταῦτα ἔχουσιν ἐκδοθῆ τύποις ἐν πρωτοτύπῳ μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως αἱ ἐρμηνεῖαι τοῦ Νικήτα εἰς τοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου «Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα καὶ εἰς τὴν βραδυτητα» καὶ «Εἰς Γρηγόριον Νύσσης, τὸν τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἀδελφόν, ἐπιστάντα μετὰ τὴν χειροτονίαν», ἐν λατινικῇ δὲ μόνον μεταφράσει «Εἰς τὰ Θεοφάνεια, εἴτουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος», «Εἰς τὰ ἅγια Φῶτα», «Εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα», «Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα», «Εἰς τὴν καινὴν Κυριακὴν» καὶ «Εἰς τὴν Πεντηκοστὴν». Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον καὶ τῶν ἔξ ἐρμηνειῶν τοῦ Νικήτα, τῶν ἐκδοθεισῶν ἐν λατινικῇ μόνον μεταφράσει εὐρίσκομεν εἰς πλεῖστα χειρόγραφα, ἐν οἷς εὐρίσκομεν καὶ ἄλλας ὀκτὼ ἐρμηνείας τοῦ Νικήτα εἰς λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Νανζιανζηνοῦ, ἦτοι εἰς τοὺς λόγους «ιδ' Περὶ φιλοπρωχίας», «ισ' Εἰς τοὺς Μακκαβαίους», «ιστ' Εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάζης», «ιθ' Εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἔξιωτὴν Ἰουλιανόν», «κα' Εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας», «κδ' Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Κυπριανὸν ἔξ ἀγροῦ μετὰ μίαν τῆς μνείας ἡμέραν ἐπανήκοντα», «μβ' Συντακτῆριον εἰς τὴν τῶν ρν' ἐπισκόπων παρουσίαν» καὶ «μγ' Εἰς μέγαν Βασίλειον ἐπιτάφιον». Κατὰ ταῦτα ἐν τοῖς χειρογράφοις εὐρίσκομεν ἐν ὄλῳ 16 ἐρμηνείας τοῦ Νικήτα εἰς τοὺς

* Ἐκ τῶν καταλειφθέντων εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν ἀνεκδότων χειρογράφων καταλοίπων τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου Δυοβουνιώτου († 1943). Δημοσιεύονται μερὶ μνη τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἰω. Καρμίρη.

1. Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Νικήτα Ἡρακλείας πρβλ. Κρουμβάχερ, «Ἱστορία τῆς βαζαντινῆς λογοτεχνίας, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Γεωργίου Σωτηριάδου», τόμ. Α' σελ. 251. 271. 273. 422. 424. 428. 432. Β' 113. 359. 572. Ulysse Chevalier, Repertoire des sources historiques du moyen age, τόμ. 2 σ. 3317. Fabricius—Harles, «Bibliotheca graeca», τόμ. 7 σελ. 750—752. C. Oudin, «Com. de script. eccles.», τόμ. 2 σελ. 714 ἔ. 2. Τόμ. 36 σ. 944—984. 3. Τόμ. 127 σ. 1177—1480.

ἔξης λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Νανζιανζηνοῦ, ἦτοι α', ια', ιδ', ιε', ιστ', ιθ', κα', κδ', λη', λθ', μ', μα', μβ', μγ', μδ' καὶ με'¹, ὡς δὲ φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς χειρογράφων τινῶν εἰς τοὺς ἀνωτέρω ἀναγινωσκόμενους 16 λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Νανζιανζηνοῦ ἔγραψεν ὁ Νικήτας Ἡρακλείας ἐρμηνείας².

Κατωτέρω ἐκδίδω τὴν ἀνέκδοτον ἐρμηνείαν τοῦ Νικήτα Ἡρακλείας εἰς τὸν περὶ Φιλοπρωχίας λόγον τοῦ Γρηγορίου τοῦ Νανζιανζηνοῦ ἐπὶ τῇ βίβσει τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 28 (φύλ. 66α—94α) χειρογράφου τοῦ καταλόγου τοῦ θεολογικοῦ σπουδαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τῶν ὑπ' ἀριθμὸν 407 (σελ. 459—513) καὶ 408 (φύλ. 161α—181α) χειρογράφων τοῦ καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος τοῦ Ἰωάννου Σακελλίωνος, φρονῶν, ὡς πᾶς τις ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἀναγνώσεως καὶ τοῦ λόγου τούτου τοῦ Νικήτα δύναται νὰ πεισθῇ, ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐξεδίδοντο τόσον αἱ λατινιστὶ μόνον ἐκδοθεῖσαι ἐρμηνεῖαι αὐτοῦ ἐν τῇ πατρολογία τοῦ Migne ὡς καὶ αἱ ἀνέκδοτοι τοιαῦται εἰς τοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Νανζιανζηνοῦ.

Νικήτα Ἡρακλείας
Ἐρμηνεία εἰς τὸν λόγον περὶ φιλοπρωχίας
τοῦ Γρηγορίου Νανζιανζηνοῦ

Συμβουλευτικὸς μὲν ὁ παρὼν λόγος, προτρεπόμενος εἰς φιλοπρωχίαν καὶ φιλανθρωπίαν καὶ συμπάθειαν τῶν νόσῳ καμνόντων, ἐξεφωνήθη δὲ προηγουμένως ὑπὲρ τῶν ἐν νοσοκομείῳ βασιλειάδος τῇ ἱερᾷ νόσῳ ταλαιπω-

1. Πρβλ. Ἰωάννου Σακελλίωνος, «Κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος», χειρόγραφα ὑπ' ἀριθμὸν 53. 358. 407. 408. 418 καὶ 485. Τοῦ αὐτοῦ, «Πατριακὴ βιβλιοθήκη», χειρόγραφα ὑπ' ἀριθμὸν ΣΔ', Τ' καὶ ΤΑ'. Σπυρίδωνος Λάμπρου, «Κατάλογον τῶν χειρογράφων τοῦ ἁγίου Ὁρους», χειρόγραφα ὑπ' ἀριθμὸν 327. 752. 780. 2753. 3091. 3198. 3199. 3201. 4389—4391. 4683. 4690. 5149 καὶ 6191. Τοῦ αὐτοῦ «Νέον Ἑλληνομνήμονα», τόμ. Ε' σελ. 327. Γ' σ. 186 καὶ ΙΓ' σ. 356. Const. Litzica, «Catalogul Manuscr. Grecestii», χειρόγραφα ὑπ' ἀριθμὸν 387. 388. 389. 390. 563. 568. 693 καὶ 721. Ἀνδρέου Φυτράκη, «Κατάλογον τῶν χειρογράφων τοῦ Θεολογικοῦ Σπουδαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν», χειρόγραφα ὑπ' ἀριθμὸν 28 καὶ 29. Παπαδοπούλου Κεραμέως, «Μαυρογορδάτειον βιβλιοθήκην», χειρόγραφον ὑπ' ἀριθμὸν 78. Κ. Δυβουνιώτου, «Κατάλογον τῶν κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης Ε. Α. Σιδερίδου», χειρόγραφον ὑπ' ἀριθμὸν 9 καὶ πλείστους ἄλλους.

2. Πρβλ. τὴν ἐπιγραφὴν τῶν χειρογράφων ὑπ' ἀριθμὸν 389 καὶ 390 ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Litzica, «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Θεολόγου λόγοι ἀναγινωσκόμενοι ιστ', ἐρμηνευθέντες παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατρὸς ἡμῶν Νικήτα μητροπολίτου Ἡρακλείας τοῦ Σεργῶν» καὶ τὰς ἐπιγραφὰς πολλῶν ἐκ τῶν κωδίκων τοῦ ἁγίου Ὁρους. Πρβλ. ἔτι Δωροθέου Σχολαρίου, Κλείς Πατρολογίας σ. 108 : «Εὐρίσκονται παρ' ἐμοὶ ὑπομνήματα τοῦ

ρουμένων, ὅπερ ὁ μέγας οἰκοδομήσας Βασίλειος καὶ τούτους ἐκεῖσε συναγαγὼν ἐπιμελείας ἤξιον. Παθητικὸς δὲ ὁ λόγος καὶ ἠθικὸς, ἀπτεται δὲ καὶ δογμάτων καὶ φυσιολογίας ἐξ ἀντιθέσεως ἐμπεπτωκότων εἰς τὴν ὑπόθεσιν.

«*Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ συμπένητες· πτωχοὶ γὰρ ἅπαντες
καὶ τῆς θείας χάριτος ἐπιδεδεῖς.*»

Οἰκίως τοὺς ἀκροατὰς ἀδελφούς ὠνόμασε καὶ συμπένητας, ἵνα καὶ ἀπὸ τῶν προσηγοριῶν τούτων ἐλκύσῃ αὐτοὺς εἰς συμπάθειαν τῶν νοσοῦντων τὴν φύσιν, ἐννοοῦντας καὶ τὸ τῶν ἔξωθεν συμπλιτόντων ἄδηλον· πτωχοὶ γὰρ φησὶν ἔσμεν ἅπαντες, καθ' ὃ χρῆζομεν τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, κἄν ἄλλος ἄλλου προέχειν δοκῇ τοῖς τοῦ σωματικοῦ πλοῦτου μέτροις μετρούμενος, ἃ μικρὰ ἔστι διὰ τὸ φθειροσθαι καὶ μάλιστα πρὸς τὸν θεῖον καὶ ἀληθινὸν πλοῦτον παραβαλλόμενα. Δέξασθέ φησι τὸν ὑπὲρ τῶν πενήτων λόγον μὴ μικροψύχως μηδὲ μικρολόγως, ὡς ἂν τις ὑποδέχοιτο πένητα, ἀλλὰ λιαν φιλοτίμως τε καὶ προθύμως, ὡς ἂν τις ὑποδέχοιτο πλούσιον, καὶ μὴ σπείρητε φειδομένως, ἵνα πλουσίως θερίσητε. Εὐξασθε δὲ ἵνα καγὼ πλουσίως ὑμῖν χορηγήσω τὸν λόγον καὶ ὃ φησιν Ἑσαΐας, διαθρύψω πεινώσι τὸν ἄρτον μου, τὸν πνευματικὸν δηλαδὴ καὶ διδασκαλικὸν λόγον, τὸν τὴν λογικὴν ψυχὴν τρέφοντα, εἴτε ἀπ' οὐρανοῦ τροφὴν βρέχων, ὡς ὁ Μωϋσῆς, εἴτε καὶ ἄρτοις ὀλίγοις τρέφων, ὡς ὁ Χριστός. Ἀλλὰ Μωϋσῆς μὲν ἀπ' οὐρανοῦ τροφὴν ἔβρεξε, τὸ μίνα, ὡς ἡ βίβλος τῆς Ἐξόδου διέξεισιν, ὃ καὶ ἄρτον ἀγγέλων ὁ Δαβὶδ ὀνομάζει, ὡς δι' ἀγγέλου χορηγούμενον· ἄρτον γὰρ φησὶν οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς, ἄρτον ἀγγέλου ἔφαγεν ἄνθρωπος. Ἐγὼ δὲ ὡς ἀπ' οὐρανοῦ τροφὴν βρέξειν φημί τοὺς θεοπνεύστους λόγους, τὰ οὐράνια νοήματα, οἷς οἱ ἄγγελοι τρέφονται. Πάλιν δὲ ὁ Χριστὸς ἐν ἐρημίᾳ αἰσθητοῖς ἄρτοις χιλιάδας ἐξέθρεψεν, ἐγὼ δὲ τοῖς ἔμοις λόγοις ὡς ἄρτοις τρέφειν ἀεὶ τοὺς ἐντυγχάνοντας ἐπαγγέλλομαι, εἰ καὶ μὴ ὡς ὁ Χριστὸς, ὅς ἐστιν ἀληθινὸς ἄρτος, καθὼς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ φησὶν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην· ὁ πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν· καὶ αὐτὸς ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ὁ αὐτὸς καὶ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς δοτήρ· οὗτος γὰρ φησὶν ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ.

Νικήτα Σεργῶν ἀνέκδοτα εἰς τοὺς ἐξῆς λόγους, τὸν Α', τὸν ΜΕ', τὸν ΜΔ', τὸν ΜΑ', τὸν ΙΕ', τὸν ΙΘ', τὸν Μ' καὶ τὸν ΚΑ', καὶ Δ. Κοντογόνου, Φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ ἱστορία, τόμ. Β' σ. 597: «Ἐγραψεν (ὁ Νικήτας) ὑπομνηματισμὸν εἰς τοὺς ἱστ' λόγους τοῦ Γρηγορίου Νανξιανζηνοῦ, ἧτοι στ'. θ'. ιε'. ιστ'. ιη'. κ'. κα'. κβ'. λβ'. λγ'. λδ'. μ'. μα'. μβ'. μγ' καὶ μδ'». Πρβλ. ἐτι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 47 χειρόγραφον τοῦ θεολογικοῦ σπουδαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (φ. 122α), ἐνθα ἐν ἀρχῇ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Οἱ ἀναγινωσκόμενοι λόγοι τοῦ Θεολόγου» παρατίθενται αἱ ἀρχικαὶ λέξεις τῶν ἀνωτέρω 16 λόγων τοῦ Γρηγορίου καὶ ἐν τέλει σημεῖοῦται «ὁμοῦ ἱστ'».

«Ἔστι μὲν οὖν οὐ πᾶν τι θάδιον τῶν ἀρετῶν τὴν νικῶσαν εὐρεῖν
καὶ ταύτῃ δοῦναι τὰ προεσβεία καὶ τὰ νικητήρια».

Οἷόν τι πάσχοσι πρὸς τοὺς πολυανθεῖς τῶν λειμώνων οἱ τούτων φι-
λοθεάμονες, οἷς οὐ πρὸς ἓν τι τῶν φαινομένων διὰ τὸ τῆς ὥρας ὁμοτίμον
ὁ ὀφθαλμὸς ἐπερείδεται, ἀλλ' ἐπὶ πάντα ταῖς ἐπιθυμίαις χρώμενος οὐδεὶς
ἐθέλουσι διαμαρτεῖν ἐκάστου ἄνθους ὡς μὲν καλοῦ τὴν ὄψιν ὡς δὲ εὐώ-
δους τὴν ὄσφρησιν εἰς ἑαυτὸ ἔλκοντος, τοιοῦτόν τι πάσχει καὶ ἡ διάνοια
τοῦ πρὸς λειμῶνα τῶν ἀρετῶν ἀτοβλέποντος· τὸ γὰρ ποικίλον τῆς ὥρας
αὐτῶν ὁμοτίμως ἐπὶ πάντα τὴν ψυχὴν ἐφελκόμενον αὐτὴν ποιεῖ τὴν ἐπιθυ-
μίαν ὡς μὴ δύνασθαι θάδιως εὐρεῖν ἐν τοῖς ὁμοτίμοις τὸ προτιμότερον,
ἀλλὰ δύσκολον εἶναι τοῦ κυριωτέρου τὴν προτίμησιν.

«Καλὸν πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα,
καὶ μάρτυς τῆς πίστεως Ἀβραάμ».

Φησὶν ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ, νυνὶ δὲ μένει ἡ πί-
στις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα, μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη. Ἀβραάμ
μὲν οὖν ἐπίστευσε τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· ἐπαγγελια-
μένου γὰρ τοῦ Θεοῦ πατέρα πολλῶν ἔθνων θεῖναι, οὐ διεκρίθη διὰ τὸ γῆ-
ρας, ἀλλ' ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ ἐπήγγελται δυνατός ἐστι καὶ ποιῆσαι. Ἐνῶς
δὲ πρῶτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον καὶ οἱ ἅγιοι πάντες διὰ τὴν
ἐλπίδα τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν ἀμειβῶν ἐκακοπάθησαν. Ὁ δὲ Παῦλος
δι' ἀγάπην τῶν συγγενῶν αὐτοῦ Ἰουδαίων καθ' ἑαυτοῦ εὐχεται λέγων· ἠψ-
χόμην αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν
συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, οἵτινες εἰσιν οἱ Ἰσραηλίται, τοιτέστι χωρι-
σθεῖν καὶ ἀλλοτριωθεῖν ἀπὸ Χριστοῦ ὑπὲρ τοῦ πιστεῦσαι καὶ σωθῆναι
Ἰουδαίους. Ὁ δὲ θεολόγος Ἰωάννης φησὶν ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν.

«Καλὸν ἡ φιλοξενία καὶ μάρτυς ἐν μὲν δικαίους Λώτ».

Ὁ Λώτ Σοδομίτης μὲν ἦν ὡς ἐν Σοδόμοις οἰκῶν, οὐ Σοδομίτης δὲ
ὡς μὴ τὴν τῶν Σοδομιτῶν ἀνδρομανίαν μιμούμενος. Οὗτος φιλόξενος ὢν
ἀγγέλους ὑπεδέξατο καὶ ὑπ' ἐκείνων εἰς τὸ ἕρος ἀνεσώθη, ὅτε ἐμελλεν ὁ
Θεὸς πυρὶ ἀποτεφροῦν τὰ Σόδομα. Ἡ δὲ ἰεραρχοντία πόρνη Ραὰβ οὐκ ἦν
πόρνη καὶ καπηλικὴ τὴν προαίρεσιν· πονηραὶ μὲν γὰρ αἱ τῶν πορνῶν προ-
αιρέσεις καὶ βλαβεραὶ, ἡ δὲ ταύτης ἀγαθὴ καὶ ὠφέλιμος· οὐ μόνον γὰρ φι-
λόξενος ἐγένετο πρὸς τοὺς ἐπιξενωθέντας αὐτῇ, οὐς ὁ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ
κατασκόπους ἀπέστειλεν εἰς Ἰεριχώ, ἐν ἣ ἡ Ραὰβ κατῴκει, ἀλλὰ καὶ κατα-
ζητουμένους παρὰ τῶν τῆς πόλεως ἐκρυψε καὶ σωτηρίας ἤξιώσε, διὸ καὶ
μετὰ τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν μόνη τῶν πάντων μετὰ τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐ-
τῆς διεσώθη ἀπὸ θανάτου, τοῦ ψηφισθέντος κατὰ πάσης τῆς πόλεως, κα-
θὼς ἡ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ βίβλος διέξεισι. Τὴν δὲ φιλαδελφίαν καὶ φιλαν-
θρωπίαν διδάσκει ὁ Κύριος, τὴν μὲν ὅτι ἀδελφὸς ἡμῶν ἐκλήθη· ἀπαγγεί-
λατε γὰρ φησι τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ

ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου καὶ πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, τὴν δὲ ὅτι, καθὼς Ἐφεσίοις ὁ Παῦλος γράφει, αὐτοῦ ἐσμέν ποιήματα κτισθέντες ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοιμάσεν ὁ Θεός, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν· καὶ τὴν ψυχὴν τῷ πηλίνῳ συνέζευξε σώματι, ἵνα ὀδηγῇ αὐτὸ πρὸς τὰ κάλλιστα καὶ τὰ ἄνω προξενῇ. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ διὰ φιλανθρωπίαν καὶ ἀνθρώπος γέγονε.

«Καλὸν ἡ μακροθυμία καὶ ὁ αὐτὸς μάρτυς».

Διὰ μακροθυμίας ὁ Κύριος τὰς λεγεῶνας τῶν ἀγγέλων παρητήσατο ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους εἰπὼν τῷ Πέτρῳ σπασαμένῳ τὴν μάχαιραν· ἢ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου καὶ παραστήσῃ μοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων; Πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ Γραφαί; Ἐπετίμησε δὲ καὶ τῷ μαθητῇ εἰπὼν· ἀπόστρεφόν σου τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανοῦνται. Καὶ τῷ δούλῳ τοῦ ἀρχιερέως Μάλχῳ ἀποκατέστησε τὸ ἀφαιρεθὲν ὄτιον καὶ ἴασατο αὐτόν. Ὅμοιως δὲ καὶ Στέφανος διὰ μακροθυμίαν ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων αὐτὸν προσηύχετο λέγων· Κύριε μὴ στήσης τὴν ἁμαρτίαν ταύτην.

«Καλὸν ἡ πραότης καὶ μαρτυροῦσι Μωϋσῆς καὶ Δαβὶδ».

Ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Δαβὶδ πρὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἢ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτῶν κατορθωμάτων ἐπὶ πραότητι ἐμαρτυρήθησαν παρὰ τῆς Γραφῆς, ὁ μὲν Μωϋσῆς ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ἀριθμῶν προῶς σφόδρα παρὰ πάντας ἀνθρώπους, τοὺς ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ δὲ Δαβὶδ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ τῶν Βασιλειῶν καὶ ἔτι ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν μνήσθητι γὰρ φησι τοῦ Δαβὶδ, Κύριε, καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ. Περὶ δὲ τοῦ Χριστοῦ φησι δι' Ἡσαίου ὁ Θεός· ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ὃν ἠρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν ἠδούκησεν ἡ ψυχὴ μου, θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ, οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ. Διὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ προφήτου εἰσάγεται ὁ Χριστὸς μὴ ζυγομαχῶν πρὸς τοὺς ἀπάγοντας αὐτόν ἐπὶ τὸν σταυρόν· λέγει γὰρ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη καὶ τὰ ἐξῆς.

«Καλὸν ὁ ζῆλος καὶ μαρτυρεῖ Φινεές».

Ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ἀριθμῶν γέγραπται ὅτι ἐπόρνεον οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὰς Μαδιανίτιδας, ἰδὼν δὲ ὁ Φινεές ἐξανέστη ἐκ μέσου τῆς συναγωγῆς καὶ λαβὼν σειρομάστιν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ἤλθεν ὀπίσω τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Ἰσραηλίτου καὶ ἀπεκέντησε τὸν τε ἀνθρώπον τὸν Ἰσραηλίτην καὶ τὴν γυναῖκα διὰ τῆς μήτρας. Ὄνομα δὲ τῷ μὲν ἀνδρὶ Ζαμβροῦ, τῇ δὲ γυναικὶ Χασβῆ. Διαπερονήσας οὖν ἀμφοτέρους ἐξεῖλεν ὄνειδος ἐξ υἱῶν Ἰσραὴλ, ὅπερ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν Δαβὶδ εἶπε· τί γὰρ, φησι, ποιηθήσεται τῷ ἀνδρὶ, ὅς ἂν πατάξῃ τὸν ἀλλόφυλον ἐκείνον τῆς ζωῆς, τουτέστι τὸν Γολιάθ καὶ ἀφέλῃ ὄνειδος ἐξ υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ μέντοι ὠνομάσθη καὶ ὁ Φινεές διὰ τὴν προαίρεσιν ζηλωτής· ἐξήλωσε γὰρ ἀθετουμένου τοῦ νόμου, τοῦ κε-

λεόντος ἀπέχεσθαι μίσεως ἄλλοφύλου γυναικός. Μετὰ δὲ τὸν Φινεὲς ἐζήλωσεν Ἡλίας· γέγραπται γὰρ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν, ὅτι φεύγοντα τὸν Ἡλίαν ἠρώτησεν ὁ Θεός, τί σὺ ἐνταῦθα Ἡλιοῦ, ὃ δὲ εἶπε, ζηλῶν ἐζήλωσα Κυρίῳ παντοκράτορι, τουτέστιν ὑπὲρ τοῦ Κυρίου μου, ὅτι ἐγκατέλιπόν σε υἱοὶ Ἰσραὴλ, τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν καὶ τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν ἐν ρομφαίᾳ. Γράφει δὲ πρὸς Κορινθίους Παῦλος· ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζηλῶ, μὴ βουλόμενος δηλαδὴ φθαρήσεσθαι τὰ νοήματα ὑμῶν πρὸς τινος τῶν κακὰ λεγόντων. Λέγει δὲ καὶ Δαβὶδ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν ἐκ προσώπου Κυρίου· ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με, τουτέστιν ἐκτίξει, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ· ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλος σου. Ἐπληρώθη δὲ τοῦτο ὅτε ἐξέβαλεν ὁ Χριστὸς ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοὺς πωλοῦντας τὰ ζῶα καὶ εἶπε· μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου, οἶκον ἐμπορίου.

*«Καλὸν ὑποπιασμός σώματος καὶ πειθέτω σε Παῦλος ἑαυτὸν
ἔτι παιδαγωγῶν».*

Καλόν, φησιν, ὁ τοῦ σώματος ὑποπιασμός ἦτοι δαμασμός. Λέγει γοῦν ὁ Παῦλος Κορινθίους ἐπιστέλλων· ὑποπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, ἦτοι ὡς δοῦλον ἄγω καὶ παιδεύω καὶ τοὺς Ἰουδαίους εἰς παραδειγμα φέρει δι' ἐπιθυμιῶν καὶ τοῦ πιεῖν καὶ φαγεῖν ἀπολωλότας· κατεστρώθησαν γὰρ φησιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πάλιν ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες, καὶ ἐπιρέρει ὅτι ταῦτα τύποι ἡμῖν ἐγεννήθησαν εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ νηστεύσας οὕτως ἐνίκησε τὸν διάβολον, δεικνύς δὲ καὶ τὸ χρήσιμον τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἀγρυπνίας πρὸ τοῦ πάθους ἠγρύπνει καὶ προσήχεται. Παῦλος δὲ τὸ τίμιον τῆς παρθενίας παρίστησιν, ἐν οἷς γράφει πρὸς Κορινθίους διὰ τὴν δικαίως κοσμίῳ γάμῳ καὶ ἀγαμίᾳ λέγων ὁ μὲν ἀγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ, ὃ δὲ εἰς γάμον ἔλθὼν μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ἐκ παρθένου γεννᾶται, διὰ μὲν τοῦ γεννηθῆναι τὴν γέννησιν τιμῶν, διὰ δὲ τοῦ ἐκ παρθένου τὴν παρθενίαν προτιμῶν τοῦ γάμου, ὡς καλοῦ κάλλιον· οὐ γάρ, εἰ μέγα ἢ παρθενία, ἐν τοῖς ἀποβλήτοις ὁ γάμος.

*«Καλὸν ἐγκράτεια καὶ πειθέτω σε Δαβὶδ ἠήικα
τοῦ ἐν Βηθλεὲμ ἐκράτησε φρέατος».*

Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Παραλειπομένων, ὅτι ἐν Βηθλεὲμ ὄντων ἄλλοφύλων ἐπεθύμησε Δαβὶδ ὕδωρ πιεῖν ἐκ τοῦ φρέατος τοῦ ἐν Βηθλεὲμ καὶ εἶπε, τίς ποιεῖ με ὕδωρ ἐκ τοῦ λάκκου Βηθλεὲμ. Καὶ διέρορηξαν τρεῖς στρατιῶται τὴν παρεμβολὴν τῶν ἄλλοφύλων καὶ ὕδρευσάμενοι ἦλθον πρὸς τὸν Δαβὶδ καὶ οὐκ ἠθέλησε πιεῖν καὶ πληρῶσαι τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἔσπεισε τὸ ὕδωρ τῷ Κυρίῳ καὶ εἶπεν· οὐκ αἷμα ἀνδρῶν τούτων πίομαι, αἷμα δὲ τουτί, τὸ ὕδωρ ὠνόμασεν, ἅτε τῶν ὕδρευσαμένων αὐτό, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοὺς χεάντων τὸ ἴδιον αἷμα ὑπὲρ τοῦ λαβεῖν αὐτό.

«Καλὸν ἐρημία καὶ ἡσυχία».

“Οτι δὲ καλὸν ἢ ἐν μονώσει ἡσυχία δείκνυσι Ἡλίας καὶ Ἰωάννης καὶ Χριστός, ὁ μὲν ἐν τῷ Καρμῆλω διαιτώμενος, ὡς ἢ τρίτη τῶν Βασιλειῶν ἱστορεῖ, ὁ δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀφ’ ἧς ἦλθεν εἰς τὴν περὶχωρον τοῦ Ἰορδάνου, ὡς τὸ Εὐαγγέλιον διέξεισιν, ὁ δὲ εἰς τὸ ὄρος πολλάκις ἀναβαίνων καὶ κατ’ ἰδίαν προσευχόμενος.

«Καλὸν ἢ εὐτέλεια καὶ διδάσκει με Ἡλίας».

Τοῦ καλοῦ τῆς εὐτελείας ἀπόδειξις Ἡλίας παρὰ τῇ Σαραφθία γυναικὶ καταγόμενος καὶ Ἰωάννης τὸ ἔνδυμα ἔχων ἀπὸ τριχῶν καμήλου καὶ Πέτρος ἐκ θέρμων μόνον τρυφῶν ἄσσαρίου ἐωνημένων, ἤγουν δέκα νούμμων· τοῦτο δὲ ἔκ τινος τῶν μὴ ἐκκλησιαζομένων βίβλων ἀνείληπται.

«Καλὸν ἢ ταπεινοφροσύνη καὶ πολλὰ ταύτης».

Παραδείγματα τῆς ταπεινοφροσύνης πολλά· σὺν πολλοῖς ἄλλοις δὲ ὁ Κύριος, ὅς, καθὼς Φιλιπησίους ὁ Παῦλος γράφει, ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἀνθρώπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπῆκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, καὶ μέσον δύο ληστών ἠνέσχετο σταυρωθῆναι, ἵνα πληρωθῇ τὸ τοῦ Ἡσαίου, ὅτι μετὰ τῶν ἀνόμων ἐλογίσθη ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καθὼς φησιν Ἰωάννης, καὶ τὸ πρόσωπον οὐκ ἀπέστρεψεν ἀπὸ αἰσχύνῃς ἐμπτυσμάτων, κατὰ τὴν τοῦ Ἡσαίου προφφησίαν, καὶ μέντοι καὶ τοὺς πόδας ἐνιψε τῶν μαθητῶν, ὡς τὸ Εὐαγγέλιον ἱστορεῖ.

«Καλὸν ἢ ἀκτημοσύνη καὶ χρημάτων ὑπεροψία».

“Οτι κάλλιστον ἢ τῶν χρημάτων κατοφρόνησις ὁ Χριστὸς μαρτυρεῖ· τῷ γὰρ πλουσίῳ ἐκείνῳ νέφ μαθεῖν χρῆζοντι, πῶς ἂν τοῦ τελείου κατατύχοι, οὐκ ἐν ἄλλῳ τὸ ἄκρον περιέγραψεν ἢ μόνῳ τῷ δεῖν ἅπαντα τοῖς πένησι σκορπίσαι, σταυρὸν δὲ ἐπ’ ὤμων φέρειν αἰεὶ καὶ αὐτῷ ἔπεσθαι τοῖς κάτω νεκρούμενον, εἴπερ ποθεῖ καὶ συννηοῦσθαι Θεῷ. Οὕτω καὶ τελώνας τελειοὶ εἰσόδου πάντα προθύμως τῷ Θεῷ δωρουμένους. Καὶ πειθέτω σε ὁ Ζαχαῖος, ὅς πλουτῶν κακῶς οἴκτω πενήτων τῶν τε ἠδικημένων πλουτεῖ τὸ πένεσθαι καὶ ρύλου καθαίρεται· σταθεὶς γὰρ εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν· ἰδοὺ τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, Κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς καὶ εἴ τι νός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τὸ τετραπλοῦν. Καὶ συντομώτερον ἔτι περὶ τούτων εἰπεῖν. Καὶ ἵνα συντόμως περὶ τούτων εἴπω, καλὸν ἔστι θεωρία καὶ πρᾶξις, ἢ μὲν τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν ὀρωμένων ἀπάγουσα καὶ πρὸς τὰ νοητὰ καὶ οὐράνια ἐπανάγουσα, ἅτινα οἰκειά ἐστιν αὐτῷ καὶ συγγενῆ κατὰ τὸ ἀόρατόν τε καὶ νοερόν. Ἡ δὲ Χριστὸν ὑποδεχομένη καὶ θεραπεύουσα διὰ τῶν πενήτων· ἐφ’ ὅσον γὰρ φησιν ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων, ἐμοὶ ἐποιήσατε, καὶ διὰ τῶν ἔργων τὴν ἀγάπην δείκνυσι, τούτων τῶν ἀπρηθμημένων ἕκαστον μία τις ὁδὸς ἐστι σωτηρίας εἰς τινα τῶν αἰώνιων μονῶν φέρουσα, περὶ ὧν φησιν ὁ Σωτὴρ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μου πολλαὶ μοναὶ εἰσι, τού-

τέστιν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ πατρὸς μου πολλαί εἰσιν ἀξιωματῶν διαφοραὶ κατὰ τὰ μέτρα τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν ποικίλην τῶν προαιρέσεων διαφορὰν καὶ τὰς αἰρέσεις τῶν βίων τοῖς ἀνθρώποις ἀναλόγως μεριζόμεναι. Ὁ μὲν οὖν ταύτην, ὃ δὲ ταύτην κατορθοῦτω τὴν ἀρετὴν, ὃ δὲ πλείους, ὃ δὲ πάσας, εἰ δυνατόν. Μόνον μὴ στήτω τοῦ καλοῦ δρόμου, ἀλλὰ τοῖς ἔμπροσθεν ὑπεκτείνεσθω ἀκολουθῶν Χριστῷ, τῷ διὰ τῆς ἐναυθῆς στενοχωρίας εἰς τὸν ἐκεῖ πλατυσμὸν ἀνάγοντι, καθὼς αὐτὸς φησιν, ὅτι στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν. Ἔτι σημειῶσαι, ὅτι δυνατόν κατορθοῦντα μίαν τῶν ἀρετῶν σωτηρίας τυχεῖν, οὐκ ἄμοιρον μὲν ἴσως τῶν ἄλλων, οὐ μὴν διὰ τὸ μὴ τελειῶς ἐκάστην κατορθοῦν ἐκπίπτοντα τῆς ἀποκειμένης αὐτῷ μονῆς κατ' ἀναλογίαν τῆς αὐτοῦ πολιτείας, ὅπερ οὐκ ἔδοκίμασαν οὕτως ἔχειν τινὲς τῶν διδασκάλων, ἀλλὰ πάσας ἀντακολουθεῖν ἀλλήλαις τὰς ἀρετάς. Ὁ θεολόγος ἅγια ἁγίων εἰς τὰ Θεοφάνεια ἐννοεῖ τὴν παναγίαν Τριάδα, ἅτε ἐν ἑαυτῇ πᾶσαν ἀγιότητα συλλαβοῦσαν. Πρᾶξις ἐστὶν ἀρετῶν μὲν ἐργασία σὺν τῷ λόγῳ γενομένη διακρίνοντι τὸ βέλτιον τὰ τοῦ χειρόνος. Καὶ ἄλλως, πρᾶξις ἐστὶν ἢ τῶν ἀρετῶν ἐπιτήδευσις, θεωρία δὲ ἢ ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἀποσπῶσα τὸν νοῦν καὶ ἐπανιστῶσα τῶν νοερῶν καὶ πρὸς τὸ συγγενὲς ἐπανάγουσα· νοερά γὰρ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς καὶ συγγενεῖς τούτων τὰ θεῖα καὶ νοερά, ἅπερ ἐννοεῖν καὶ φαντάζεσθαι ποιεῖ ἡ θεωρία.

«*Εἰ δὲ δεῖ Παῦλον καὶ αὐτῷ Χριστῷ πειθόμενον*».

Ὁ Παῦλος τῶν ἄλλων ἀρετῶν τὴν ἀγάπην ὑπερέτιθησι λέγων μείζων δὲ πάντων ἡ ἀγάπη, ὃ δὲ Χριστὸς ἐρωτηθεὶς ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ ἔφη· ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, αὕτη ἐστὶν ἡ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ, δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν, ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται, τουτέστι περὶ τούτων ἴσως διαφορὰς διαλαμβάνουσι, ταύτας τὰς δύο ἐντολάς ἔχουσι ῥίζαν καὶ αἰτίαν καὶ ἀφορμὴν· αὗται γὰρ εἰσι τοῦ νόμου κεφάλαιον, τουτέστι κεφαλὴ καὶ κορυφὴν μέρος καὶ καιριώτατον· τούταις γὰρ αἱ πᾶσαι ἀρεταὶ συμπεριλαμβάνονται. Εἰ τοίνυν, καθὼς φησιν ὁ Παῦλος καὶ Χριστὸς αὐτός, πρώτη πάντων καὶ μείζων ἡ ἀγάπη, ταύτης τὸ κράτιστον εὗρισκω τὴν φιλοπτωχίαν, ἢ καὶ Θεὸς θεραπεύεται· οὐδὲν γὰρ ἐστὶν αὐτῷ οἰκειότερον παρὰ τὸν ἔλεον. Φησὶ γοῦν πρὸς αὐτὸν ὁ Δαβὶδ, ἔλεος καὶ ἀλήθεια προπορεύεται πρὸ προσώπου σου, καὶ πάλιν ἔλεον καὶ κρίσιν ἕσομαι σοι Κύριε, τὸν ἔλεον προτιθεὶς τῆς κρίσεως. Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ φιλάνθρωπον οὐκ ἐν ἄλλῳ τινὶ ἡμῖν ἀντιδίδεται ἢ ἐν τῇ πρὸς τοὺς δεομένους φιλάνθρωπίᾳ· μακάριοι γὰρ οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. Ἡ δὲ κρίσις ἀνίλεως τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος, καθὼς ὁ ἀδελφότης γράφει Ἰάκωβος, λέγει δὲ καὶ διὰ Ἡσαΐου ὁ Θεὸς ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη μου εἰς σταθμούς· οἴκτω γὰρ οἴκτος παρ' αὐτῷ σταθμίζεται, ὃς κατὰ τὸ ἐν τῇ Σοφίᾳ Σολο-

μῶντος εἰρημένον, πάντα μέτρον καὶ ἀριθμῶ καὶ σταθμῶ διέταξεν.

«Πᾶσι μὲν δὴ πτωχοῖς ἀνοικτέον τὰ σπλάγχνα».

Πάντας μὲν ἐλεῶμεν τοὺς πένητας, τοὺς κατὰ τινα αἰτίαν κακοπαθοῦντας, καθὼς ὁ ἀπόστολος νομοθετεῖ, κελεύων χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων καὶ ἄνθρωποι ὄντες τοῖς δυστυχοῦσιν ἀνθρώποις προσφέρωμεν τὸν ἔρανον τῆς χρηστότητος. Ἐρανος δέ ἐστι τὸ ἀπὸ πολλῶν συναγόμενον χάριν ἔργου τινός· πάντες γὰρ ἐλεεινοὶ εἰσιν, ἐλεεινότεροι δὲ οἱ μὴ ἐν ἔθει ὄντες τοῦ δυστυχεῖν, ἀλλὰ κακοπαθοῦντες παρὰ τὴν τύχην, ἧς ἦσάν ποτε. Ἐξαιρέτως δὲ ἐλεῶμεν, οὓς διέφθειρεν ἡ ἐλεφαντίασις, βεβρωμένους ἄχρι σαρκῶν καὶ ὀστέων, καθά τισιν ὁ Θεὸς δι' Ἡσαΐου ἠπειλήσε. Καταφάγεται γὰρ φησιν ἀπὸ ψυχῶν ἕως σαρκῶν, οὓς καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα προδέδωκε διαρρῦεν καὶ οἰχόμενοι, τὸ μοχθηρὸν μὲν ὡς ἐπανιστάμενον τῇ ψυχῇ, ἄπιστον δὲ ὡς μὴ φυλάττον ὑγίαν ἢ κάλλος ἢ δῶμην, ἀλλὰ ταχέως ἀλλοιούμενον, ταπεινὸν δὲ ὡς κατὰ τὸν ἀπόστολον ταπεινώσεως σῶμα, ὡς ἄτιμον καθ' ἑαυτὸ· γῆ γὰρ καὶ σποδός, ἔτι δὲ καὶ ὡς κατασπῶν τὸ ἡμέτερον φύσημα ὑπὸ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ, ἦντινι πῶς συνεζεύχθη ἐγὼ ἢ ψυχὴ οὐκ οἶδα καὶ πῶς εἰκῶν τε τοῦ Θεοῦ εἰμι καὶ τῷ πληνῶ συμφύρομαι σῶματι, ὅπερ εὐεκτοῦν μὲν πολεμεῖ τῇ ψυχῇ κατεπαιρόμενον αὐτῆς· σώματος γὰρ εὐεξία καχεξίαν ψυχῆς ἐργάζεται, ἀνιᾶ δὲ αὐτὴν πολεμούμενον, ἦτοι δαμαζόμενον καὶ σκληραγωγούμενον· μεταλαμβάνει γὰς αὕτη τῶν τούτου πόνων καὶ ἀλγηδόνων, ὅπερ θέλομεν τῆσαι, ἵνα μὴ ὡς ἐν βορβόρῳ ταῖς ἡδοναῖς αὐτοῦ κατορῦττωμαι, ἵνα, ὡς φησι Πλάτων, μὴ χαλεπότερον ἐμαυτῷ κατασκευάζων τὸ δεσμοτήριον, οὐκ ἔχω δέ, ἐὰν τοῦτο συμποδίσω, τίνι συνεργῶ πρὸς φιλοσοφίαν χρῆσομαι, ὡς εἰδὼς ὅτι διὰ τοῦτο γέγονα καὶ συνεζύγην τῷ σῶματι, ἵνα διὰ τῶν πράξεων, αἰτίνας διὰ τοῦ σώματος γίνονται, πρὸς Θεὸν ἀναχθῶ, παρ' οὗ καὶ γέγονα. Ἐποῦτον οὖν ἀνθεκτέον τοῦ σώματος, ὡς φησι Πλάτων, ὑψηροσίαν φιλοσοφία κτωμένους, εἰκότα που λέγει τῷ Παύλῳ, ὃς παραινεῖ μηδεμίαν ἔχειν τοῦ σώματος πρόνοιαν εἰς ἐπιθυμιῶν ἀφορμὴν.

«Φεῖδομαι ὡς συνεργοῦ».

Φεῖδομαί φησι τοῦ σώματος ἐν τῷ ἀνιέναι αὐτὸ καὶ θεραπεύειν, ἅτε συνεργοῦν μοι πρὸς τὰ κάλλιστα, οὐκ ἔχω δὲ πῶς διαφύγω τὴν ἐκείνου ἐπανίστασιν ἢ πῶς μὴ ἐκπέσω Θεοῦ βαρυνθεῖς, ὥσπερ τισὶ πέδαις ταῖς φροντίσι· κατὰ γὰρ τὴν σοφίαν φθαρτὸν σῶμα βαρύνει ψυχὴν καὶ βεῖθει τὸ γεῶδες σκῆνος νοῦν πολυφρόντιδα ὑπὸ τῶν φροντίδων· ὁ μὲν γὰρ θεωρητικός, ὁ ἄσχετος ἤδη τῷ σῶματι κατὰ τὴν ἔξιν γενόμενος, κατασπᾶται μὲν ὁ ὑπεραρθεῖς μικρὸν τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, κατέγεται δὲ ὁ ἐξ ἀρχῆς δήπου ὑπεραρθῆναι βουλούμενος. Ἐχθρός ἐστι τὸ σῶμα ὡς ἐπανιστάμενον, εὐμενὲς δὲ ὡς συνεργὸν πρὸς τὰ κάλλιστα καὶ φίλος καὶ ἐπίβουλος κατὰ τὴν αὐτὴν ἔνοιαν. Ὡ τῆς συζυγίας καὶ τῆς ἀλλοτριώσεως, συζυγίας μὲν ἐν τῷ

συνεργεῖν πρὸς τὰ κάλλιστα, ἀλλοτριώσεως δὲ ἐν τῷ ἐπανίστασθαι, ὅπερ φοβοῦμαι ὡς ἐπαγιστάμενον, τοῦτο δὲ περιέπω ὡς συμφερόν πρὶν τῆξαι αὐτὸ τελείως, φείδομαι δὲ τούτου καὶ πρὶν φείσασθαι τελείως αὐτοῦ δίσταμαι· ἐχθραίνω γὰρ διὰ τὴν ἐπιβουλήν, τὴν ἐκ τῆς εὐδεξίας.

«Τίς ἢ περὶ ἐμὲ σοφία, ἢ τί τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον».

Τίς ἐστὶ φησὶν ἢ περὶ τὴν ἐμὴν συζυγίαν σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ τί τὸ κατὰ ταύτην ἀπόρητον. Ἡ τάχα ἐπειδὴ μοῖρα τοῦ Θεοῦ γεγόναμεν διὰ τὸ τοὺς τοῦ εἶναι ἡμῶν λόγους ἐν τῷ Θεῷ προῦφραστάται, ἐρρέυσσαμεν δὲ ἄνωθεν, διότι οὐ καθ' ὄν γεγενήμεθα λόγον τὸν ἐν τῷ Θεῷ προόντα κεκινήμεθα. Βούλεται δὲ ἡμᾶς, ἵνα μὴ ἐπαιρόμενοι διὰ τὴν ἀξίαν τῆς ψυχῆς καταφρονῶμεν αὐτοῦ παλαίοντας τῷ σώματι πρὸς αὐτὸν βλέπειν, ἢ μοῖρα Θεοῦ λεγόμεθα, καθ' ὃ οὐσία τῆς ἐν ἐκάστῳ ἀρετῆς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ἐστὶ· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος ἀρετῆς καθ' ἕξιν παγίαν μετέχων ἀναμφηρίστως τοῦ Θεοῦ μετέχει τῆς οὐσίας τῶν ἀρετῶν, ἢ πάλιν μοῖρα Θεοῦ ἔσμεν, ὡς οἰκεῖοι αὐτοῦ διὰ τὸ νοερόν τῆς ψυχῆς· οἰκεῖον γὰρ θεότητος αἱ νοεραὶ φύσεις, καὶ μὴν καὶ διὰ τὸ ἀρχικόν, καθ' ὃ καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ λεγόμεθα πεποιήσθαι καὶ τὸ ἄνωθεν δὲ ρεῦσαι. Οὕτω νοῶ ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ οὐ κάτωθεν γέγονεν, ὥσπερ ἢ τῶν ἀλόγων, ἀλλ' ἄνωθεν παρὰ τοῦ πλάστου ἐνεργή τῷ σώματι· ἐνεφύσησε γὰρ φησὶν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Καὶ ἐν τοῖς ἔπεισι δὲ τὴν ψυχὴν μοῖραν Θεοῦ ὠνόμασεν, ὧδέ πως εἰπὼν ὅτι λαβὼν ὁ Θεὸς χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς χερσὶν ἀθανάτοις τὴν ἐμὴν ἐστήσατο μορφήν, ταύτη δὲ μοῖραν ἔδωκε τῆς ἰδίας ζωῆς· ἐνέθηκε γὰρ πνεῦμα, ὃ δὴ θεότητός ἐστιν ἀπορροῆς, ἡγουν ἀπορροή, καὶ οὕτω συνεπάγων ἐκ χοῦς καὶ ψυχῆς. Διὸ τὸν μὲν κάτω βίον στέργω διὰ τὸ σῶμα, τὸν δὲ ἄνω διὰ τὴν θείαν μοῖραν. Κἂν μὲν νεύσω πρὸς Θεόν, εἰμὶ μέγιστος καὶ οὐράνιος καὶ ἀθάνατος καὶ φωτὸς κληρονόμος, εἰ δὲ ἀποκλίνω πρὸς τὴν σάρκα καὶ τὸν κάτω κόσμον, γίνομαι ταπεινὸς καὶ ἐπίγειος καὶ πρόσκαιρος καὶ κληρονόμος πυρός, ὅπερ καίει μὲν, οὐ φωτίζει δέ, ἀλλὰ σκοτεινόν ἐστι. Λόγος γὰρ ἐστὶν ἐν ἀπορρήτῳ, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην διαιρεθήσεται τὸ πῦρ, καὶ τὸ μὲν φωτιστικὸν αὐτοῦ τοῖς δικαίοις ἀποκληρωθήσεται, τὸ δὲ καυστικὸν τοῖς ἁμαρτωλοῖς. Τοιοῦτον γέγονε τὸ κρᾶμα ἡμῶν καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, ἵνα ὅταν διὰ τὴν ψυχὴν ἐπαιρώμεθα, ὡς μοῖραν οὖσαν Θεοῦ, τότε ἀποβλέψαντες εἰς τὸ σῶμα συστελλώμεθα διὰ τὸ εἶναι αὐτὸ ἐκ πηλοῦ.

«Ταῦτα μὲν ὁ βουλόμενος φιλοσοφεῖτω».

Τὰ μὲν περὶ ψυχῆς καὶ σώματος καὶ τῆς τούτων συνδέσεως ἐν ἄλλῳ καιρῷ ἐπιτηδείῳ φιλοσοφήσω, νῦν δέ, ὅπερ εἰπεῖν ὤρησα, θεραπευτέον, ἀδελφοὶ τὸ συγγενὲς ἡμῖν σῶμα, καὶ θεραπευτέον οὐχ ἦττον τὰ τῶν πλησίον ἢ τὰ ἑαυτῶν· πάντες γὰρ ἐν ἑσμὲν ἐν Κυρίῳ κατὰ τὸν ἀπόστολον καὶ μία κεφαλὴ πάντων ὁ Χριστός, ἡμεῖς δὲ ἀλλήλων μέλη, ὥστε ὁ θεραπευέων

τὸν νοσοῦντα ἑαυτὸν θεραπεύει. Μὴ τοίνυν ἀγαπήσωμεν εἰτ' οὖν ἀρκεσθῶμεν ὅτι αὐτοὶ ὑγιαίνομεν, ἀλλὰ πενθήσωμεν ὅτι ἀθλίως ἔχει τὸ σῶμα τοῖς ἀδελφοῖς καὶ μίαν ἠγώμεθα σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν καὶ σαρκῶν τὸ μὴ φυγεῖν τοὺς λελωβημένους ἀλλὰ τὸ εἰς ἐκείνους φιλανθρωπεύσθαι.

«*Ἐκοπῶμεν δὲ οὕτως τοῖς ἄλλοις ἐν μόνον ἔλεεινὸν τὸ τῆς ἀπορίας*».

Ἴνα, φησί, γινῶμεν τὴν συμφορὰν τῶν λελωβημένων, ὅση τίς ἐστιν, οὕτως ἐξετάσωμεν, ὅτι οἱ μὲν ἄλλως δυστυχοῦντες ἐν μόνον ἔχουσιν ἔλεεινόν, τὴν ἀπορίαν, ἣν τάχα ἂν λύση ἢ χρόνος μακρὸς ἢ πόνος· ὑγιαίνοντες γὰρ τὸ σῶμα δύναται πονεῖν καὶ κτᾶσθαι τὰ ἀναγκαῖα ἢ φίλος καὶ συγγενῆς ἐλεήσας ἢ καιροῦ μεταβολή τὰ πράγματα περιτρέπουσα καὶ ἀπὸ τῶν ἐχόντων μετατεθεῖσα εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας· οἱ δὲ λελωβημένοι ἀποροῦσιν οὐχ ἥττον τῶν ἄλλων πενήτων, ἀλλὰ καὶ πλέον, ὅσον οὐδὲ πονεῖν δύναται καὶ βοηθεῖν ἑαυτοῖς διὰ τὰ ἀναγκαῖα· ὁ γὰρ μήτε τι τῶν ἀναγκαίων οἴκοθεν ἔχων, μήτε μισθωτὸς γενέσθαι δυνάμενος διὰ τὸ περικεκόφθαι τὰς σάρκας ἐξ ἀνάγκης πάντων ἀπορος τῶν ἐπιτηδεῖων πρὸς τὸ ζῆν ἐστὶ· τὸ δὲ λυπηρότερον ὅτι ὅσον ὁ χρόνος πρόεισιν ἐπιταθῆναι μᾶλλον προσδοκῶσι τὴν ἀσθένειαν διὰ τὸ τῆς νόσου ἀθεράπευτον, ἐλπίδα δὲ ὑγείας οὐδεμίαν ἔχουσιν, ἵνα μικρὸν γοῦν παραμυθῶνται· ἡ γὰρ ἐλπίς τοῖς ἀτυχοῦσι φάρμακον λύτης γίνεται. Μετὰ δὲ τῆς πενίας ἔχουσι καὶ ἄλλο δυστύχημα, τὴν ἀρρωστίαν τὴν βαρυτάτην καὶ ἣν οἱ πολλοὶ τοῖς ἐχθροῖς εἰς κατάραν προβάλλονται, εὐχόμενοι ἰδεῖν ἐκείνους λελωβημένους, καὶ τρίτον ὅτι καὶ ἀποστρέφονται αὐτοὺς οἱ πλείονες καὶ οὐδὲ ἰδεῖν θέλουσιν, ἀλλὰ ἀποφεύγουσιν, ὃ καὶ πικρὸν αὐτοῖς, ὅταν αἰσθῶνται ὅτι διὰ τὴν συμφορὰν οὐκ ἔλεοῦνται, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον μισοῦνται. Ἐγὼ μὲν οὖν πολλάκις ἐπεδάκρυσα τῷ σκυθρωπῷ τούτῳ θεάματι, πολλάκις πρὸς αὐτὴν τὴν φύσιν ἀπεδυσπέτησα, καὶ νῦν δὲ πρὸς τὴν μνήμην παθαίνομαι καὶ ἐγκόπτομαι τὴν φωνὴν καὶ συγχέομαι δάκρυσι καὶ οἶον ὑπ' ὄβρινον μοι τὸ πάθος ἔρχεται. Πάσχετε δὲ καὶ ὑμεῖς, ὅσοι φιλόπτωχοι καὶ ὅσοι Θεοῦ μιμεῖσθαι τὸν ἔλεον καὶ παρὰ Θεοῦ τὴν ἀρετὴν ταύτην ἐκτίσασθε, ἵνα ἐνταῦθα δακρύσαντες τὰ ἐκεῖσε δάκρυα ἐκπύργητε.

«*Πρόκειται τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θέαμα δεινὸν καὶ ἔλεεινὸν*

καὶ πᾶσι, πλὴν τῶν εἰδόντων, ἄπιστον».

Εἶδον θέαμα δακρύων πλήρες, οὗ καὶ ἡμεῖς μάρτυρες, πρόκειται κατὰ τὰς ὁδοὺς τῶν παριόντων ἄνθρωποι, καθά φησι Δημοσθένης περιηρημένοι χρημάτων, ἠκρωτηριασμένοι τὸ σῶμα, μᾶλλον δὲ οὐκέτι ἄνθρωποι, ἀλλὰ τῶν ποτε ἀνθρώπων ἀθλία λείψανα, συμβόλων τινῶν ἀνθρωπίνων καὶ γγνωρισμάτων εἰς τὸ πιστευθῆναι δεόμενοι· οὐ γὰρ ἔχουσιν ἀπὸ τῶν τῆς φύσεως χαρακτῆρων ἐπιγινώσκεσθαι, ἄνθρωποι μόνον τῶν πάντων ἑαυτοὺς μισοῦντες, ἄπιστον τῶν θρηγῶν τὴν ὑπόθεσιν ἔχοντες· ἕως γὰρ ἂν ἑαυτοὺς βλέπουσιν, αἰεὶ τὰς τοῦ θρηγεῖν ἀφορμὰς ἔχουσιν ἀποροῦντες

ὅ,τι καὶ μᾶλλον ὀδύρονται τὰ μηκέτι ὄντα τοῦ σώματος ἢ τὰ λειπόμενα, ὅτι ἐν αἰσθήσει τὰ τῶν νεκρῶν δυστυχοῦσιν ἢ ὅτι καὶ τῶν αἰσθήσεων αὐτῶν τὸ πλεόν προσαφῆρηται. Καὶ ὁ μὲν ἀπόστολος παραινεῖ μιμνήσκεισθαι τῶν κακουχομένων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι, ἡμεῖς δὲ ἐπελαθόμεθα ὅτι σάρκες ἐσμὲν καὶ ὅτι, καθὼς φησιν ὁ ἀπόστολος, τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως περικείμεθα καὶ τοσοῦτον ἀπέχομεν τοῦ θεραπεύειν τοὺς εἰς τὴν ἰεράν νόσον ἐμπεσόντας, ὥστε καὶ ἀσφάλειαν τῶν ἡμετέρων σωμάτων νομίζομεν τὸ φεῦγειν αὐτοὺς καὶ μὴ πλησιάζειν καὶ μικροῦ οὐδὲ τὸν αὐτὸν αὐτοῖς ἀέρα ἀναπνεῖν ἀνεχόμεθα.

«*Τί πατὴρ γνησιώτερον καὶ τί μητὴρ συμπαθέστερον*».

Ἀπεκλείσθη, φησί, τοῖς λελωβημένοις καὶ αὐτὴ ἡ φύσις, τουτέστι τὰ φυσικὰ τοῦ πατρὸς καὶ μητρὸς σπλάγχνα· ἀπελαύνει γὰρ ὁ πατὴρ τὸν υἱόν, τὸ μὲν ἐκὼν διὰ τὴν αἰσχύνην τοῦ γένους, τὸ δὲ τυραννόμενος διὰ τὴν φύσιν, καὶ ἡ μήτηρ ἀνακαλεῖται τὸ παιδίον, ὃ τέκνον λέγουσα ἐλευσινόν, ὅπερ, ὡς ἔοικεν, ὄρεσι καὶ κρημνοῖς ἐθρεψάμην, ὥστε τούτοις δοθῆναι καὶ ἀντὶ σκέπης ἔχειν σε τὰς πέτρας. Τοῦτο δὴ τὸ τοῦ Ἰώβ· παρὰ τὸ μὴ ἔχειν γὰρ αὐτοὺς σκέπη πέτρας περιεβάλλοντο, καὶ τὸ παρὰ τῷ Δανιήλ, μετὰ θηρῶν ἀγρίων ἔσται ἡ κατοικία σου. Προστίθῃσι δὲ ἡ μήτηρ καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα ὁ Ἰώβ περὶ ἑαυτοῦ φησι λέγων, διατὶ ἐν κοιλίᾳ οὐκ ἐτελεύτησα, ἐκ γαστρὸς δὲ ἐξῆλθον καὶ οὐκ εὐθύς ἀπωλόμην καὶ ἵνα τί δὲ συνήνησάν μοι γόνατα, ἵνα τί δὲ μαστοὺς ἐθήλασα ; Καὶ ταῦτα μὲν ἡ μήτηρ, πάνδημοι δὲ καταβολῆσεις γίνονται κατὰ τῶν ἐλεφαντιόντων, οὐδὲν ἀδικούντων ἵνα καὶ διώκωνται, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον δυστυχοῦντων καὶ διὰ τοῦτο ἐλεεῖσθαι ὄντων ἀξίων. Τί γὰρ ἐγκαλεῖν ἔχεις τῷ ἀρρωστοῦντι, ὅτι διέφθαρται τὸ ὑγρὸν ἐκείνῳ καὶ τις σηπεδονώδης χυμὸς ἐγκατέσπαρται τῷ αἵματι τῆς μελαίνης χολῆς τῷ ὑγρῷ παρεγχυθείσης ; Τί οὖν ἀδικεῖ ὁ ἀνθρώπος, εἰ ρευστὴ οὖσα ἡ φύσις καὶ ἄστατος ἐπὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀρρωστίας παρωλίσθησε καὶ πλεόν ἔχει νόσον κακία ; Φονέα μὲν γὰρ καὶ μοιχὸν καὶ ἱερόσυλον κακοὺς ὄντας πολλάκις δεχόμεθα συνοίησις καὶ τοῖς βλάβασιν ἡμᾶς ἐνίοτε ἐσπείσαμεθα εἴτουν κατηλλάγημεν, τὸ δὲ πάθος τοῦ λελωβημένου ἀπεστράφημεν ὡς ἐγκλημα καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπανθρωπίαν ὡς ἀρετὴν ἠγαπήσαμεν, τὴν δὲ συμπάθειαν ὡς κακίαν ἠτιμάσαμεν.

«*Ἀπελαύνονται πόλεων, ἀπελαύνονται οἰκιῶν, ἀγορῶν*».

Ἀπελαύνονται φησιν οἱ ἐλεφαντιῶντες συλλόγων κοινῶν, ἐορτῶν τε καὶ πανηγύρεων, ὥσπερ ἀνδροφόνοι τινὲς τῇ ἀειφυγίᾳ κατάκριτοι, οὐ στέγης μιᾶς, οὐ τραπέζης κοινῆς, οὐ χρήσεως σκευῶν ἀξιούμενοι· καὶ οὕτω τοῦτο δεινόν, ἀλλ' οὐδὲ πηγαὶ βρούουσι τούτοις, αἱ πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους κοιναί, οὐδὲ ποταμοὶ πιστεύονται μηδὲν ἐφέλκεσθαι διὰ τοῦ τῆς ἀρρωστίας μολύσματος. Κἄν μὲν κύων λάψῃ τοῦ ὕδατος τῇ αἰμοβόρῳ γλώσσει, οὐκ ἐνομίσθη βδελυκτὸν διὰ τὸ θηρίον τὸ ὕδωρ, ἐὰν δὲ ὁ ἀρρωστος προσεγ-

γίση τῷ ὕδατι, ἀπεκηρύχθη τὸ ὕδωρ διὰ τὸν ἄρρωστον, καὶ τὸ παράδοξον ὅτι ὡς μιάσματα αὐτοὺς ἀπελαύνομεν. Πάλιν δὲ καθ' ὃ οὐδεμίαν αὐτοῖς θεραπείαν ἐπινοοῦμεν πρὸς ἡμᾶς ἐρχεσθαι αὐτοὺς ἀναγκάζομεν, διὰ τοῦτο κατὰ πάντας ἀλῶνται τοὺς τόπους γυμνοὶ καὶ ἄποροι, ὥσπερ τινες θαυματοποιοὶ τὰς πολυπλόκους ἀρρωστίας τοῖς συνιοῦσιν ἐπιδεικνύμενοι, ποιηταὶ γοερῶν μελωδημάτων, ἐφευρέται σκυθρωπῶν διηγημάτων, διὰ τῶν οἰκείων κακῶν τὴν σκηνὴν πληροῦντες, πᾶσι τὴν νόσον ἀνθ' ἰκετηρίας προτείνοντες, τῶν χειραγωγούντων δι' ἀρρωστίαν δεόμενοι καὶ ἀλλήλοις δι' ἀπορίας ὑποστηρίζοντες· καθ' ἑαυτὸν γὰρ ἕκαστος ἀσθενοῦντες ἕρρισμα τῷ ἐτέρῳ γίνονται, τοῖς ἀλλήλων μέλεσιν ἀντὶ τῶν λειπόντων χρώμενοι. Καὶ αἰσχύνονται μὲν τοῖς ἀνθρώποις διὰ τὴν συμφορὰν καὶ ὅπερ δι' Ἡσαίου εἶπεν ὁ Κύριος καὶ πάλιν αὐτοπροσώπως δι' ἑαυτοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ μονονοητὶ λέγουσι τοῖς ὄρεσι, πέσατε ἐφ' ἡμᾶς καὶ τοῖς βουνοῖς καλύψατε ἡμᾶς. Ριπτοῦνται δ' ὅμως πρὸ τῶν ἀνθρώπων οἱ δειλαιοὶ, ἵνα ἄλλος ἄλλο τι τῶν ἀναγκαίων πορίσωνται, πάντες δὲ ἵνα μικρὸν τι ἐλαφρυνθῶσι τὰ πάθη ἑαυτῶν δημοσιεύουσιν· οἱ γὰρ περιωδυνία τινὶ κατεχόμενοι διὰ τοῦ ἐκλαλεῖν τὴν ὀδύνην κουφίζειν πως τὰς ἀλγηδόνας πεφύκασιν, ὅσον ἀποσκευαζόμενοι τῆς λύπης τὸ βάρος, δι' ὧν πρὸς τινὰς τὰς πολυειδεῖς συμφορὰς ἐξαγγέλλουσιν.

«Τίς οὐ κατακλᾶται τοῖς τούτων ὀδυρμοῖς».

Τίς φησιν οὐ κατακάμπτεται τοῖς τῶν νοσούντων ὀδυρμοῖς, ἐλεεινὴν συντιθέντων θρηνηδίαν. Οἱ μὲν κείνται μετ' ἀλλήλων· οὐ γὰρ καθ' ἓνα φαίνονται. Ἄλλ' ἔχει τι καὶ ἡ τάλαιπωρία σοφὸν εἰς τὴν τοῦ βίου ἐπινοίαν, τὸ μετ' ἀλλήλων θέλειν αὐτοὺς δοῦσθαι· ὄντες γὰρ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἕκαστος ἐλεεινοί, ὡς ἂν μᾶλλον τοῖς ἀνθρώποις συμπαθεστέρους ποιήσειεν, προσθήκη τοῦ πάθους ἀλλήλοις γίνονται τὸν πονηρὸν τῷ κοινῷ συνεισφέροντες ἔρανον. Ἄλλοι δι' ἄλλης τινὸς συμφορᾶς ἔλεον ἑαυτοῖς ἐρανίζονται, ὁ μὲν χεῖρας ἠκρωτηριασμένας προτείνει, ἄλλος γαστέρα καταδεικνύει φλεγμαίνουσαν καὶ πρόσωπον ἠχρειωμένον ἕτερος, καὶ ἄλλος τὸ σκέλος ἀποσκεπόμενον, ὁ δὲ ὃ ἂν σώματος τύχη ἀπογυμνώσας ἐκείνῳ τὸ πάθος ἔδειξε. Περίστανται δὲ αὐτοὺς πολλοὶ συναγοῦντες μὲν, ἀλλὰ πρόσκαιρα, οἱ δὲ κυλίσονται πρὸς τοῖς ποσὶ τῶν ἀνθρώπων παρ' ὀλίγον καὶ συμπατούμενοι, εἰ μὴ τὸν προσεγγισμὸν αὐτῶν βδελυττόμεθα. Ἀντηχεῖ δὲ τοῖς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἄδομένοις ἱεροῖς ὕμνοις ὁ ὀδυρμὸς αὐτῶν. Ἴσως δέ, εἰ πάντα τὰ ἑαυτῶν ἐκτραγωδήσω ἐπιμελῶς, καὶ ὑμᾶς, τοὺς νῦν φορτίζοντας, θρηνεῖν παρασκευάσω. Λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι κινήσω καὶ ὑμᾶς εἰς θρηνον, διότι οὐδέπω πεῖσαι ὑμᾶς δύναμαι, ὅτι ἐστὶ ποτε λύπη καὶ κατήφεια καὶ δάκρυα προτιμότερα ἡδονῆς καὶ γέλωτος.

*«Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτα καὶ πολλῶ γε ὧν εἶπον ἀθλιώτερον
οἱ κατὰ Θεὸν ἡμῶν ἀδελφοί, κἄν μὴ βούλησθε».*

Πίσχουσι δηλαδή καὶ πολλῶ χείρονα οἱ κατὰ Θεὸν ἡμῶν ἀδελφοί, κἄν

μὴ καταδέχησθε, μηδὲ ἀκούητε Μαλαχίου λέγοντος, οὐχὶ Θεὸς εἷς ἔκτισεν ἡμᾶς, οὐχὶ πατὴρ εἷς πάντων ἡμῶν ; Οἱ τὴν αὐτὴν ἡμῖν λαχόντες φύσιν, οὐδὲν γὰρ ἰδιάζον παρὰ τὴν κοινὴν φύσιν ἔφ' ἑαυτῶν ἔχομεν, μία δὲ πάντων ἐπὶ τὸν βίον εἴσοδος, εἷς ὁ τῆς ζωῆς ἅπασι τρόπος, βρωσίς καὶ πόσις, ἢ τοῦ ζῆν ἐνεργεῖα ὁμοίτροπος, ἢ κατασκευὴ τοῦ σώματος μία καὶ ἡ καταστροφή τοῦ βίου ἐπ' ὀλίγον ἡμῶν τῷ πνεύματι περιταθέντος τοῦ σώματος εἶτα ἀπέβημεν, οὐδὲ ἔχνος τοῦ προσκαιροῦ τούτου φουσήματος καταλιπόντες τῷ βίῳ καὶ ὃ φησιν Ἰωβ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ διηρητίσμεθα, ὅστις Ἰωβ δεικνύων τὴν εὐτέλειαν τοῦ φαινομένου ἡμῶν, ἤγουν τοῦ σώματος, λέγει πρὸς Θεόν, μνήσθητι ὅτι πηλὸν με ἔπλασας, εἰς γῆν με πάλιν ἀποστρέφεις. Ἡ οὐχ ὡσπερ γάλα με ἤμελξας, ἐτύρωσας δέ με ἴσα τυρῷ, δέγμα καὶ κρέας με ἐνέδυσας, ὁστέοις δὲ καὶ νεύροις με ἔνειρας ; Καὶ ἵνα εἶπω τὸ μείζον, οἱ λελωβημένοι πάντως μὲν τὸ κατ' εἰκόνα, ἤγουν τὴν ψυχὴν, ἔλαχον ὁμοίως ἡμῖν, ἴσως δὲ φυλάττουσιν ὑπὲρ ἡμᾶς, κἄν τὰ σώματα διεφθάρησαν. Καὶ μέντοι κατὰ τὸ Ἐφεσίοις γεγραμμένον καὶ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον κατώκησεν ὁ Χριστὸς διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν καὶ τὸν αὐτὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος, ὡς γράφει Κορινθίοις ὁ Παῦλος, ἐνεπιστεύθησαν καὶ ἐδέξαντο καὶ τῶν αὐτῶν μετέσχον νόμων, τοῦ τε φυσικοῦ καὶ τῶν ἄλλων καὶ τῶν δύο διαθηκῶν καὶ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνάξεων καὶ ἑορτῶν καὶ τῶν μυστηρίων τῆς πίστεως καὶ τῶν ἐλπίδων τῆς μελλούσης ἀναπαύσεως, ὑπὲρ ὧν Χριστὸς, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν, ὁμοίως ἀπέθανεν, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καθὼς φησιν ὁ Βαπτιστής ὡσπερ γὰρ ὁ τυπικὸς ἄμνος ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας τῶν προσαγόντων αὐτὸν σφραγιαζόμενος ἀφήρει ταύτην, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου σφραγισθεὶς ἀφείλε ταύτην καὶ ἠλευθέρωσε τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν. Οὗτοι τῆς μελλούσης ζωῆς εἰσι κληρονόμοι καὶ εἰ τῆς ἐνταῦθα ἀπέτυχον, συνθαπτόμενοι γὰρ Χριστῷ, συναναστήσονται αὐτῷ εἰς δόξαν καὶ αἰώνιαν ἀπόλαυσιν, εἶπερ καὶ αὐμπάσχουσιν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶσι, τοῦτο δὲ τὸ πρὸς Ῥωμαίους εἰρημένον.

«Τί δὲ ἡμεῖς, οἱ τὸ μέγα καὶ καινὸν ὄνομα κεκληρωμένοι».

Τῶν μὲν λελωβημένων τοιαῦτα τὰ πάθη, ἡμεῖς δὲ τί διανοησόμεθα οἱ χριστιανοὶ περὶ τούτων, τὸ καινὸν ὄνομα, καθά φησι διὰ Ἡσαΐου ὁ Θεός, τοῖς δὲ δουλεύουσί μοι κληθήσεται ὄνομα καινὸν καὶ εὐλογηθήσεται ἐπὶ πάσης τῆς γῆς. Πάλιν ἐν τῇ Ἐξόδῳ, εἰ καὶ πρὸς Ἰουδαίους, ἀλλ' οὖν εἴρηται ὅτι ἔσεσθέ μοι λαὸς περιούσιος ἀπὸ πάντων τῶν ἔθνων ἔμη γὰρ πᾶσα ἡ γῆ, ὑμεῖς δὲ ἔσεσθέ μοι βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ Τίτῳ ἐπιστέλλων φησὶ περὶ Χριστοῦ, ὅτι ἔδωκεν αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας καὶ καταστήσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων, περιούσιος

δὲ λέγεται ὁ οἰκειὸς καὶ ἐκλεκτὸς καὶ ἐξαίρετος. Ἡμεῖς οὖν τί ποιήσομεν, οἱ πάντα ταῦτα τὰ ὀνόματα καλούμενοι, οἱ μαθηταὶ Χριστοῦ, τοῦ πρώου· μάθετε γάρ, φησιν, ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρώός εἰμι, ὅς κατὰ τὸν Ἡσαΐαν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρεи καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνάται, ἐτραυματίσθη τε διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀνέλαβε δὲ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν καὶ ἐβάστασεν, ὡς ἀναδεξάμενος φύσιν ἀνθρωπίνην ὑποκειμένην ἁμαρτίαις, ἣν ἐν ἑαυτῷ ἀνεκάθησεν, φυλάξας ἄσπιλον τὸ κατ' ἐκόνα; Αὐτὸς κατὰ τὸν ἀπόστολον πλούσιος ὢν δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε τὸ γεῶδες κατὰ τὸ τῆς σοφίας σκῆνος, ἵνα ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχεῖα πλουτήσωμεν τὴν αὐτοῦ θεότητα. Ἔχοντες οὖν ὑπόδειγμα συμπαθείας τὸν Χριστὸν παραδραμούμεθα τοὺς νοσοῦντας; Μηδαμῶς· τοῦτο γὰρ οὐθ' ἡμῶν ἄξιον τῶν ποιμαινομένων ὑπὸ Χριστοῦ, ὅς ἐν μὲν τῷ Εὐαγγελίῳ φησίν, ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, διὰ δὲ τοῦ Ἰεζεκιὴλ τὸ ἀπολωλὸς ζητήσω καὶ τὸ πλανώμενον ἐπιστρέψω καὶ τὸ συντετριμμένον καταδύσω καὶ τὸ ἐκλείπον ἐνισχύσω καὶ τὸ ἰσχυρὸν φυλάξω. Οὔτε οἰκειόν ἐστι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ παραβλέπειν τὸν ὁμογενῆ· ἡ γὰρ φύσις τὴν συμπάθειαν ἐνομοθέτησε μαθοῦσα τὴν φιλανθρωπίαν ἐκ τῆς ἴσης ἀσθενείας.

«Ἄλλ' οἱ μὲν ὑπαιθροὶ ταλαιπωρήσουσι».

Οἱ μὲν λελωθημένοι, φησίν, ἄστεγοι ὑπὸ τὸν αἰθέρα ταλαιπωρήσουσιν, ἡμεῖς δὲ λαμπρὰς οἰκίας, τὰς μὲν κατοικήσομεν, τὰς δὲ οἰκοδομήσομεν τῷ μὲν σκοπῷ τοῖς κληρονόμοις ἡμῶν, τῇ δὲ ἀποβάσει ἴσως οἷς οὐ θέλομεν. Καὶ οἱ μὲν οὐδὲ τριχίνων ὀκλίων τυχὸν εὐπορήσουσιν, ἡμεῖς δὲ τὰς σάρκας ἑαυτῶν εὐθρόπτους καὶ ἀκαλὰς καὶ ἀσθενεστέρας ποιήσομεν ἐν ἐσθῆτι μαλακῇ καὶ τοῖς ἀερώδεσι καὶ λεπτοτάτοις ὑφάσμασι, τοῖς ἐκ λίνου καὶ μετάξης, ἣν οἱ σῆρες γεννώσιν, εἴτουν οἱ σκόληκες. Καὶ τὰ μὲν τῶν ἱματίων περιβαλλόμενοι ἀσχημονήσομεν· ἀσχημοσύνην γὰρ ἐγὼ καλῶ μετὰ Πλάτωνος καὶ φλυαρίαν πᾶν τὸ περιττὸν εἶτ' ἐν λόγῳ εἶτ' ἐν πράγμασι, τὰ δὲ τοῖς κιβωτίοις ἐναποθέμενοι ἄχρηστα ἔξομεν ὑπὸ σητῶν καὶ χρόνου δαπανώμενα. Καὶ οἱ μὲν νοσοῦντες λιμώξουσιν, οὔτε φωνὴν ἔχοντες, ἵνα ὀδύρωνται, οὔτε χεῖρας, ἵνα προτεινώσιν ἐφ' ἰκεσία, οὐδὲ πόδας, ἵνα προσέλθωσι τοῖς εὐποροῦσιν, οὔτε ἀναπνοὴν ἵνα εὐτόνως θρηνηῶσι. Λελώβηται δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ γε τοῦτο κουφώτατον κρίνουσι, κἂν τοῖς ἄλλοις δοκῇ βαρύτερον, ὅτι οὐ βλέπουσι τὴν ἑαυτῶν λώβην ἀμαυρωθείσης αὐτῆς ἐν τῷ πάθει τῆς ὄψεως.

«Καὶ οἱ μὲν οὕτως, ἡμεῖς δὲ ἀνακεισόμεθα λαμπροὶ λαμπρῶν».

Καὶ οἱ μὲν νοσοῦντές φησιν οὕτω κακοπαθήσουσιν, ἡμεῖς δὲ ἀναπαυθήσομεθα ἐπὶ κλίνης ὑψηλῆς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς ἐπιβαλλομένων ἀψαύστων ἐπίπλων δυσχεραίνοντες καὶ πρὸς μόνην τὴν βραγλῶσαν φωνὴν τῶν λελωθμένων. Ἀναγκαῖον δὲ ἡμῖν τὸ μὲν ἔδαφος εὐωθεῖν τοῖς ἀνθεσι πολλάκις καὶ παρὰ καιρὸν, τὴν δὲ τράπεζαν μύροις καταρραίνεσθαι, δούλους δὲ

παρίστασθαι κατὰ τάξιν, τοὺς μὲν τῇ κατὰ πρόσωπον κουρᾷ περιέργως κεκαρμένους πρὸς εὐμορφίαν καὶ πλεόν κεκοσμημένους παρ' ὃ συμφέρει τοῖς ἀκολάστοις ὀφθαλμοῖς, ὁ γὰρ περιέργος καλλωπισμὸς τοῖς τοιοῦτοις ἀσύμφορος, τοὺς δὲ ἐπ' ἄκρων δακτύλων τὰ ποτήρια βασιάζοντας οὐκ ἀσφαλῶς μόνον ὡς μὴ διαπεσεῖν ἢ ῥυτῆναι τὸ προσφερόμενον, ἀλλὰ καὶ εὐπρεπῶς, τοὺς δὲ διὰ τῶν διπιδίων ἄνεμον χειροποίητον κατασκευάζοντας καὶ τὸ πλήθος ἡμῖν τῶν σαρκῶν ἀναψύχοντας καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. Ἀναγκαῖον πληροῦσθαι μὲν τὴν τράπεζαν κρεάτων, πάντων χορηγούντων ἡμῖν τῶν στοιχείων, τοῦ ἀέρος τὰ πτηνά, τῆς γῆς τὰ πεζά, τοῦ ὕδατος τὰ νηκτά, καὶ στενοχωρεῖσθαι ταῖς τῶν μαγείρων μηχαναῖς καὶ τοῖς γοητεύμασι γοητευόντων, καθάπερ τι θηρίον τὴν γαστέρα τοῖς ἀπὸ τῆς τέχνης σκευάσμασι καὶ παραρτύμασιν, ἀγωνίζεσθαι δὲ πάντας ποῖος μάλιστα θεραπεύσει πλεόν ἡμῖν τὴν κοιλίαν, τὴν λίχον, ἄχρως ἂν πληρωθῆναι τὴν ἀχάριστον· μόνη γὰρ ὣν πέπονθεν οὐκ ἔχει χάριν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ κενωθῆναι τοῦ προλαβόντος κόρου ἐπιλανθάνεσθαι τὸ βαρὺ φορτίον· βαρύνεται γὰρ πληρωθεῖσα καὶ τὴν ψυχὴν προσεπιβαρύνει τὴν ἀρχέακον, αὕτη γὰρ καὶ τοὺς πρωτοπλάστους ἐκάκωσε καὶ ἀπόλεσε, τὴν ἄπληστον, ὡς αἰεὶ ἀπαιτούσαν καὶ οὐδέποτε λήγουσαν, λαμβάνουσαν σήμερον καὶ αὔριον ἐπιλανθανομένην, τὴν ἄπιστον· πολλῶν γὰρ ἐναποτεθέντων τὴν μὲν βλάβην παρακατέχει, τὰ δὲ δοθέντα οὐ διασφάζει, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἐκφορεῖται καὶ οὐ φυλάττεται τὸ παρακατατιθέμενον, περὶ ἧς φησὶν ὁ ἀπόστολος, τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν, ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει, τουτέστιν ἀργὴν καὶ ἀνενέργητον ποιήσει ποτὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς συντελείας· γαστέρα δὲ νοήσεις οὐκ αὐτὸ τὸ μόριον, ἀλλὰ τὴν γαστριμαργίαν, ἧτις οὐκ ἔσται ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Καὶ τοῖς μὲν νοσοῦσι πολὺ δοκεῖ, ἐὰν καὶ ὕδατος κορεσθῶσιν, ἡμῶν δὲ οἱ ἀκολαστότεροι καὶ ὑπὲρ τὴν μέθην τὸν οἶνον ἐκχεόμεθα καὶ ἄλλον μὲν οἶνον ἀποπεμφόμεθα ὡς ἄχρηστον, ἄλλον δὲ ὡς εὐώδη ἐγκρινοῦμεν καὶ ἐντάξομεν τοῖς ἀρέσκουσι. Περὶ ἄλλου δὲ φιλοσόφησομεν, μᾶλλον δὲ φλυαρήσομεν, ζημίαν δὲ κρινοῦμεν, εἰ τοῖς ἐγγχωρίοις μόνοις ἀρεσκόμεθα, μὴ παρέσται δὲ καὶ ἔτηλὺς τις οἶνος καὶ ξένος, οἷα τις τύραννος τὸν ἐγγώριον ἐκβάλλων καὶ ἐκ μέσου ποιῶν· δεῖ γὰρ ἡμᾶς τρυφεροὺς ἢ εἶναι ἢ νομιζέσθαι καὶ τῆς χρείας περιττοτέρους καὶ βλακικούς, ὡσανεὶ αἰσχρνομένους, εἰ μὴ κακοὶ νομιζόμεθα καὶ δοῦλοι γαστρὸς καὶ τῶν ὑπογαστριῶν παθῶν· ἔστι δὲ δοῦλος γαστρὸς ὁ γαστριμαργος, δοῦλος δὲ τῶν ὑπογαστριῶν ὁ πόρνος καὶ ἀκόλαστος.

«Τὶ ταῦτα ὦ φίλοι καὶ ἀδελφοί.»

Οἱ μὲν λελωθημένοι, φησί, κατὰ τὸ σῶμα νοσοῦσι νόσον ἀκούσιον καὶ διὰ τοῦτο ἐλευομένην, ἡμεῖς δὲ τί νοσοῦμεν; Κατὰ τὴν ψυχὴν χεῖρονα νόσον καὶ ἐκούσιον, τὴν κακίαν, ἧτις μισεῖται τοῖς νοῦν ἔχουσιν, ὥστε ἤθελον μὲν τῶν ἀσπλάγχων κατεύξασθαι καὶ εἰπεῖν ὅτι μηδενὸς ἀπολαύ-

σαιεν τῶν ἀγαθῶν, εἰ μὴ καὶ τοῖς χρήζουσιν αὐτῶν μεταδοῖεν. Ἄλλ' ἵνα φύγω τὸ φορτικὸν κατ' ἑμαυτοῦ τοῦτο εὐχομαι, παραινῶ μέντοι ἢ πάντα ἀπορρίψαι κατὰ τὴν ἐντολήν· ὕπαγε γάρ φησιν ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ δὸς πτωχοῖς καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι ἄρας τὸν σταυρόν. Ἀκολουθεῖ δέ τις τῷ Χριστῷ ἐπόμενος ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, σταυρὸς δὲ ἡ πρὸς τὰ παρόντα νέκρωσις, δι' ἧς ἀνίσταται τις κοῦφος καὶ εὐσταλῆς πρὸς τὸν ἄνω κόσμον, ὡς ὑπὸ μηδενὸς καθελκόμενος καὶ εἰπεῖν μετὰ τοῦ ἀποστόλου, πάντα ἐξημιώθην καὶ ἠγοῦμαι σκύβαλα, ἵνα Χριστὸν κερδήσω, ἢ ἂν μὴ πάντα προώμεθα, ἵνα Χριστὸν μόνον κτησώμεθα. Συμμεριστέον Χριστῷ τὰ ὄντα, ἵνα τὸ μέρος προθύμως δοθὲν παράσχη τῷ πλείονι τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἀγιασθῶσιν, ἃ ἔχομεν, διὰ τε τὸ ἀπὸ καλοῦ σπόρου ταῦτα ἔχειν καὶ διὰ τοῦ μεταδιδόναι τοῖς μὴ ἔχουσι. Πάλιν ἃ ἔμελλον ἄλλων κατεύξασθαι, ἑμαυτοῦ κατεύξομαι καὶ ἔρω ὅτι, ἂν ἑμαυτῷ μόνῳ σπειρω, ἄλλοι τὰ σπαρέντα φάγοιεν καὶ ἀντι τροφίμων τὰ ἄβρωτα ἢ γῆ βλαστήσει καὶ ὑπὸ καύσωνος ἀνέμου καὶ λαίλαπος τὰ γεώργιά μου διαφθαρεῖν, ἵνα μὴ ἀπολαύσω τοῦ πόνου μου. Εἰ δὲ τὸν πλούσιον ἐκεῖνον μιμήσομαι, οὗ εὐφόρησεν ἡ χώρα, καὶ μὴ ποιήσω ἑμαυτῷ φίλους τοὺς πένητας, ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας ἦγουν ἐκ τοῦ περιττοῦ καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν πλούτου, ἀδικία δὲ καὶ οὗτος, τῶν πενήτων γάρ ἐστιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ μαμωνᾶ θησαυρίσω, τουτέστιν ἐξ ἀδικίας καὶ ἰὼ μαμωνᾶ, ἦγουν τῷ δαίμονι, ἀκούσαιμι· ἄφρον ταύτη τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσι τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ σοῦ, καὶ δόξην εὐθύνας, ὧν κακῶς ἐθησαύρισα.

«Ὁὐ σωφρονήσωμεν ὄψε γοῦν, οὐ καταβαλοῦμεν τὴν ἀναλγησίαν,

ἵνα μὴ λέγω τὴν μικρολογίαν».

Ὁὐ ρίψομέν, φησι, τὸ ἀσυμπάθητον, μᾶλλον δὲ τὴν φειδωλίαν, οὐ λογισόμεθα τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ ἐν ταῖς τῶν ἄλλων συμφοραῖς τὰ ἡμέτερα καλῶς οἰκονομήσομεν; Οὐδὲν γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων μέχρι τέλους μένει ὁμοιον, ἀλλὰ κύκλος τις τῶν πραγμάτων περιτρέχει, ἄλλοτε ἄλλων ἀνθούτων καὶ ἀπανθούτων καὶ οὔτε τοῦεὐ πράττειν ἐστῶτος ἡμῖν, οὔτε τοῦ δυστυχεῖν, ἀλλὰ τάχιστα μετακινουμένου καὶ μεταπίπτουτος. Τοῦτο δὲ γίνεται, ἵνα μὴ πιστεύωμεν τοῖς παροῦσιν, ὡς ἀνωμάλοις, ἀλλὰ τοῖς μέλλουσιν ὡς ἐστῶσι προσέχωμεν ἢ προστρέχωμεν. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τοῦτο προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις, τρία κερδανοῦμεν ἀγαθὰ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἀτυχοῦντας συμπαιθείας, ἐν μὲν τὸ μὴ δυστυχεῖσαι ἐνταῦθα· πολλάκις γὰρ ὁ Θεὸς καὶ τοῖς ἐνταῦθα ἀγαθοῖς τοὺς ἐλεήμονας ἀμείβεται, δεύτερον δὲ τὸ παρησιάν ἔχειν ἐν συνειδήσει πρὸς Θεὸν ὅτι δυστυχήσομεν, ὡς οὐ διὰ κακίαν τοῦτο πάσχομεν, ἀλλὰ διὰ τινα οἰκονομίαν, τρίτον δὲ τὸ ὡς ὀφειλὴν ἀπαιτεῖν παρὰ τῶν εὐτυχοῦντων τὴν εἰς ἡμᾶς φιλανθρωπίαν χρεωστούμεν ἡμῖν, διότι καὶ αὐτοὶ ταύτην τοῖς χρήζουσι προεισενέγκαμεν, ὅτι ἡμεν ἐν εὐπραγίᾳ.

«Μὴ καυχᾶσθω, φησί, ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ».

Ἄννα μὲν, ἡ τοῦ Σαμουὴλ μήτηρ, ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν καὶ

'Ιερεμίαις μετ' αὐτὴν φησί· μὴ καυχᾶσθω ὁ σοφὸς καὶ τὰ ἐξῆς, ἐγὼ δὲ προσθήσω, μηδὲ ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν παρόντων θαρρείτω τις· πάντα γὰρ ὡς ἐν παιδιᾷ ψήφων ἢ κύβων τῆδε κάκεισε μεταβάλλονται καὶ ἄλλοτε εἰς ἄλλους μεταρριπτοῦνται, τὰ δὲ μέλλοντα μένουσιν ἀσάλευτα καὶ οὐ σφάλουσι τοὺς ἐλπίζοντας. Καὶ μοι δοκεῖ εἶπερ τι ἄλλο καὶ τοῦτο καλῶς οἰκονομηθῆναι τῇ πάντα νοῦν ὑπερεχούσῃ, καθὼς φησι Παῦλος, σοφία, τὸ μηδὲν εἶναι ἐνταῦθα βέβαιον, ἀλλὰ πρὶν κρατηθῆναι φεύγειν, ἵνα τῶν στασίμων ἐπιθυμῶμεν ὡς κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονότες, τουτέστι κατὰ τὸν μονογενῆ Λόγον τοῦ Θεοῦ, ὃς ἄνω τέ ἐστι πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ἔλκει πρὸς τὸ ἀρχέτυπον· ὅταν γάρ, φησὶν, ὑψωθῶ, πάντας ἔλκυσσω πρὸς ἑμαυτόν· ἡμεῖς γὰρ εἰκόνας εἰκόνας ἐσμὲν, ὡς φησὶν ὁ θεὸς Ἀντωνίου.

«Τίς σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα».

Φησὶν Ὁσηέ, τίς σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα, τουτέστι νοήσει, καὶ διαιρέσει τῇ τομῇ τοῦ γνωστικοῦ λόγου τὰ μὲν παρόντα ὡς γραφὴν, εἴτουν ὡς κάλλος τι γεγραμμένον χρώμασιν, ἀλλ' οὐ φυσικόν, οὐδ' ἀληθές, τὰ δὲ μέλλοντα ὡς ἀλήθειαν· ὡς μακάριός ἐστιν, ὅστις φεύγων, καθὰ φησὶν ὁ Δαβὶδ, τὴν ἰλὺν τοῦ βυθοῦ καὶ τὴν σκιὰν τοῦ θανάτου καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, τὴν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, φημί, παροικίαν, τὰ ἄνω ζητεῖ μετὰ τοῦ Παύλου καὶ νεκρούμενος πρὸς τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ τὰς κακίας Χριστῷ συνανίσταται ἀναζωούμενος διὰ τῶν ἀρετῶν καὶ συνανέρχεται διὰ τὸ φρονεῖν οὐράνια καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν πορεύεται καὶ ἄνεισιν, ὅπου μηκέτι δάκνων ὄφρις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐγκαθεζόμενος, κατὰ τὸ ἐν βίβλῳ Γενέσεως εἰρημένον Δάν, ὄφρις ἐφ' ὁδοῦ ἐγκαθήμενος ἐπὶ τρίβου. Νοεῖται δὲ Δάν καὶ ὄφρις ὁ διάβολος, ἐνεδρεύων ὡς ἐν ὁδῷ τῷ παροδικῷ τούτῳ καὶ ἀστάτῳ βίῳ, περὶ οὗ ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ εἴρηται, αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλὴν καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν. Ἔστι δὲ κεφαλὴ μὲν τοῦ νοητοῦ ὄψεως ἡ ἀρχὴ ἐπιβουλή, ἣν τηρεῖν ἐκελεύσθημεν, πτέρνα δὲ τηρουμένη ὑπ' αὐτοῦ ἡ πορεία ἡμῶν καὶ τὰ διαβήματα. Ὁ μὲν οὖν τὰ ἄνω ζητῶν μακάριος, πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους ἡμῶν φησὶν ὁ Δαβὶδ, υἱοὶ ἀνθρώπων ἕως πότε βαρυκάρδιοι, ἤγγουν παχεῖς καὶ γηῖνοι, ἵνα τι ἀγαπᾶτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ψεῦδος, δηλαδὴ τὰ τοῦ παρόντος βίου τερπνά ὡς ἄστατα καὶ ἀβέβαια. Καὶ προτίθησιν, ἀπὸ καρποῦ σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐπληθύνθησαν, διδάσκων ὅτι οὐ χρὴ ἄλλο τι νομίζειν τὴν τοῦ παρόντος βίου εὐδαιμονίαν ἢ πλησμονὴν σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου· εἰς γὰρ τὸ κορεσθῆναι τούτων ἡ πᾶσα ἡμῶν ἀπόλαυσις περιίσταται. Μιχαίας δὲ ἀπάγων ἡμᾶς τῶν χαμαὶ συρομένων καὶ δοκούντων ἀγαθῶν, ἀλλ' οὐκ ὄντων, φησὶν· ἐγγίσατε ὄρεσιν αἰωνίοις, τουτέστι τοῖς ἐπουρανίοις ἀγαθοῖς· ταῦτα γὰρ ὄρη μὲν διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ ἀσάλευτον, αἰώνια δὲ διὰ τὸ αἰδιδιον. Διατὶ δὲ ἐκείνοις ἐγγίζειν κελεύει; Διότι, φησὶν, οὐκ ἔστι σοὶ αὕτη ἀνάπαυσις, ἢ ἐν τῷ παρόντι βίῳ δηλαδὴ. Συμφωνεῖ δὲ τὰ τοῦ Μιχαίου τοῖς τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν· διὰ τοῦτο γὰρ ἦλθον

ἐνθάδε, ἵνα ἄνω θέσω τὸν πεσόντα τῇ ἁμαρτίᾳ, ἔλξας αὐτὸν εἰς τὰ οὐράνια.
 «Ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα».

Μάταιον γὰρ ἐκεῖνο λέγεται τὸ κενόν, ὅταν ὄνομα ᾖ, πράγμα δὲ μὴ ᾖ. ὄνομα πλούτου, πράγμα οὐδαμοῦ, καὶ ὄνομα δόξης, πράγμα δὲ οὐδαμοῦ, ὄνομα δυναστείας καὶ μένει ψιλὸν ὄνομα. Τίς οὕτως ἀνόητος ὡς ὀνόματα ζητεῖν πραγμάτων ἔρημα καὶ τὰ διάκενα διώκειν, ἃ φεύγειν δεῖ;

«Τοιγαροῦν ἀκολουθήσωμεν ἢ δὴ τῷ λόγῳ ζητήσωμεν».

Ἐπειδὴ φησιν ὁ Χριστὸς καλεῖ λέγων, ἄγωμεν ἐντεῦθεν, σπεύσωμεν ἐπτερωμένοι ἀκολουθοῦντες αὐτῷ, καὶ ἐπειδὴ ὁ προφήτης λέγει, οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ἀνάπαυσις, ζητήσωμεν τὴν ἐκεῖθεν, πάντα μεθ' ἡδονῆς ἀποδῶμεν ἢ ἐπιθυμῶμεν τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦτο μόνον κερδανοῦντες ὅ,τι ἂν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀναλώσωμεν. Τί γὰρ δεῖ θησαυρίζειν λησταῖς καὶ κλέπταις καὶ καιρῶν μεταβολαῖς, ἄλλοτε εἰς ἄλλους μετατιθέντων καὶ ὀριζόντων τὴν ἄσφατον εὐπορίαν, ἀλλὰ μὴ εἰς τὰς ἀσφαλεῖς ἀποθήκας ἀποτίθεσθαι καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων ἰσχυρότερον ἄρπασόν τι ὡς ἀπὸ πυρός τῆς ἐνταῦθα φλεγμονῆς τῶν παθῶν, μᾶλλον δὲ τῆς πάντα δαπανώσης φθορᾶς, ὥσπερ ἡ φλόξ τὴν εὐκατάπηστον ὕλην. Δὸς μερίδα τοῖς ἐπτὰ, καὶ γε τοῖς ὀκτῶ Σολομών σοι διακελεύεται, ἐπτὰ μὲν λέγων τὸν παρόντα βίον ὡς διὰ τῆς ἐβδομάδος ἀριθμούμενον καὶ ταύτην ἀριθμοῦ θεμέλιον ἔχοντα, ὀκτῶ δὲ τὸν μέλλοντα μετὰ τὸν παρόντα· μετὰ γὰρ τὸν ἐπτὰ ἀριθμὸν ὁ ὀκτώ, μερίδα δὲ φησι πλούτου, ἣτις δίδεται διανεμομένη τοῖς ἐνδεέσιν. Οὐδέποτε νικῆσεις τὰς εἰς σὲ γενομένας τοῦ Θεοῦ δωρεὰς καὶ φιλοτιμίας, κἂν πάντα δώσης τὰ ὄντα, κἂν τοῖς οὐσι σεαυτὸν προσθῆς· κἂν γὰρ σαυτὸν δῶς τῷ Θεῷ, οὐκ ἔδωκας, ἀλλὰ μᾶλλον ἔλαβες· λαμβάνει γὰρ ἦτοι κερδαίνει ἑαυτὸν ὁ διδοὺς ἑαυτὸν τῷ Θεῷ. Καὶ ὥσπερ οὐ δύναται τις τὴν οἰκίαν ὑπερβῆναι σκιὰν ὑποχωροῦσαν, ὅσον γὰρ προΐεμεν, τοσοῦτον αἰεὶ τρέχει καὶ τοσοῦτον προλαμβάνει, ὅσον καταλαμβάνεται· οὐδὲ ἔστι μέγεθος σώματος ὑψηλότερον τῆς κεφαλῆς, αἰεὶ γὰρ αὐτῆ τοῦ σώματος ὑπέρκειται· οὕτως οὐδὲ ἡμεῖς δυνασόμεθα νικῆσαι τὸν Θεόν ποτε, οἷς δίδομεν. Εἰ γὰρ βουλεύεται ὁ Θεὸς κριθῆναι καὶ λόγον ποιῆσαι, οὐδὲν εὐρίσκειται ἴδιον τοῦ ἀνθρώπου· τίς ἐποίησε τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ; τίς ἔκτισε τὸ σῶμα; τίς τὴν ψυχὴν ἐποίησε; τί τοίνυν ἴδιον ἔχει ὁ ἀνθρώπος, ἵνα ἐπ' αὐτῷ δικαιωθῆ ἢ οἰθῆ ἔϊναι τι; Πάντα γὰρ λαβὼν ἔχει χάριτι καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι.

«Γινῶθι πόθεν σοι τὸ εἶναι, τὸ ἀναπνεῖν».

Γινῶθι φησιν, ὦ ἀνθρώπε, πόθεν σοι τὸ ἐλπίζειν τὰ μέγιστα, ἡγουν δόξης θεωρίαν, ἧς τὸ μὲν νῦν φαίνεται, τὸ δὲ ὕστερον ἐλπίζεται· βλέπομεν γὰρ ἄρτι, φησί, δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ τὸ γενέσθαι υἱοῦς Θεοῦ, καθὼς Ρωμαίοις γράφει ὁ ἀπόστολος. Αὐτὸ γὰρ φησι τὸ Πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ, εἰ δὲ τέκνα καὶ κληρονόμοι, κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγ-

κληρονόμοι δὲ Χριστοῦ. Πόθεν σοι τὰ μικρὰ καὶ ὀρώμενα, τὸ βλέπειν οὐρανόν, ἥλιον, σελήνην καὶ ἀστέρας, τάξιν ἐν ὡραῖς καὶ καιροῖς καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι, νυκτός τε καὶ ἡμέρας πρόσληψιν καὶ αὐτῆς ὑφαίρεισιν, θάλασσαν λελυμένην διὰ τὴν φυσικὴν ὑγρότητα καὶ ἰσταμένην τῶν ἰδίων ὄρων ἐντός, καὶ ψάμμον ὄριον ἔχουσαν καὶ οὐχ ὑπερβαίνουσαν διὰ τὸ τοῦ κτίσαντος πρόσταγμα; Τίς σοι ἔδωκε νοῦν καὶ λόγον προφορικόν καὶ τὰ λοιπὰ πλεονεκτήματα, οἷς τῶν ἄλλων ζώων προέχει ὁ ἄνθρωπος; Ἡμεῖς δὲ τοσοῦτον ὑπὸ τῆς τροφῆς διεφθάρημεν, ὥστε βελτίους ἐσμὲν τῶν πενήτων κατὰ τὴν μάζαν καὶ τὰ πίτυρα ὡς αὐτοὶ ἔχοντες ἐκείνων μὴ ἐχόντων ὑπολαμβάνομεν καὶ κατὰ τὴν φύσιν βελτίονας εἶναι καὶ οἷους ὁ μῦθος πλάττει τοὺς γίγαντας ὑπὲρ ἄνθρωπον. Καὶ μὴν οὐχ ὁ μῦθος, ἀλλὰ ἡ βίβλος τῆς Γενέσεως γενέσθαι πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τοὺς γίγαντας λέγουσα, οἱ δὲ γίγαντες ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις. Ἄλλ' ἐκείνη μὲν γίγαντας ὠνόμασε τοὺς ἰσχυροὺς τῷ σώματι, οὐ μὴν τοὺς κατὰ φύσιν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ὑπερέχοντας, ὁ δὲ μῦθος καὶ ἄλλοκότους αὐτοὺς εἰσάγει. Περὶ μέντοι τοῦ Νεβρώδ ἡ κοσμογένεια διαλαμβάνει· χυῖς γὰρ φησὶν ἐγέννησε Νεβρώδ· οὗτος ἤρξατο εἶναι μέγας ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ τὸν κατακλυσμόν δηλονότι. Περὶ δὲ τοῦ Ἐνὰν ἡ βίβλος τῶν Ἀριθμῶν, οὐ ἡ γενεὰ τοὺς Ἰουδαίους ἐξέθλιβε. Μὴ γενόμεθα κακοὶ τῶν παρὰ Θεοῦ δοθέντων ἡμῖν οἰκονόμοι, ἵνα μὴ εἴπη καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ Πέτρος· αἰσχύνθητε οἱ κατέχοντες τὰ ἀλλότρια καὶ τὰ ἐξῆς. Ἔστι δὲ ἡ χρῆσις τῆς Ὀκταβίβλου τῶν ἀποστολικῶν διατάξεων, ἣν ὕστερον ἡ ἕκτη Σύνοδος ἀπεδοκίμασεν ὡς ἐπιβουλευθεῖσαν καὶ νοθευθεῖσαν παρὰ τῶν αἱρετικῶν.

«*Μὴ κάμνωμεν θησαυρίζοντες καὶ φυλάσσοντες*».

Μὴ κοπιῶμέν, φησι, καὶ ἀναγκαζώμεθα θησαυρίζοντες αἰεὶ καὶ ἐπαγρυπνοῦντες τοῖς θησαυροῖς ἄλλων κωκοπαθούτων διὰ πενίαν, μήποτε ὀνειδίσαι ἡμῖν ὁ θεὸς Ἀμὼς λέγων· ἀκούσατε δὴ οἱ ἐκθλίβοντες εἰς τὸ πρῶν πένητα καὶ καταδυναστεύοντες πτωχοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ λέγοντες πότε διελεύσεται ὁ μὴν καὶ ἐμπωλήσομεν, ἤγουν κερδήσομεν, καὶ ἀδρότερας τὰς ἑαυτῶν ἐμπολὰς ποιήσομεν μικρὸν ἐπὶ μικρῷ συλλέγοντες καὶ τόκους ἐπὶ τόκοις ἀνοσίως ἐραυρίζομενοι, πότε δὲ παρελεύσεται τὰ σάββατα τὰ τῶν ἐτῶν δηλαδὴ ὁ ἑβδομαδικὸς ἐνιαυτὸς τῆς ἀφέσεως καὶ τότε ἀνοίξομεν θησαυροὺς· οἱ γὰρ πολλοὺς θησαυροὺς ἔχοντες καὶ τὴν χεῖρα συστέλλοντες τὰ τῶν ἐτῶν σάββατα παρελθεῖν ἐσπούδαζον ἐπὶ θύραις ὄντα λοιπὸν εἶθ' οὕτως ἐδάνειζον, ἵνα μὴ τοῖς τῆς ἀφέσεως νόμοις ὑπενεχθεῖν τὸ ὄφλημα, μηδὲ ἀναγκασθῶσι διὰ τὸν ἑβδομον ἐνιαυτὸν ἀφιέναι τῷ λαβόντι, ὅπερ ἐδάνεισαν. Ὅρα δὲ καὶ τὴν ἐφεξῆς κατηγορίαν τοῦ ποιῆσαι, φησί, μικρὸν μέτρον καὶ μεγαλύναι στάθμιον καὶ ποιῆσαι τὸν ζυγὸν ἄδικον τοῦ κτᾶσθαι ἐν ἀργυρίῳ πτωχοὺς καὶ ταπεινὸν ἀντὶ ὑποδημάτων καὶ ἀπὸ παντός γεννήματος ἐμπορευσόμεθα. Ὁ δὲ λέγει ὁ προφήτης, τοιοῦτόν ἐστι, ὅτι οἱ

γλίσχοι καὶ φιλάργυροι ἐπιπηδῶντες ταῖς τῶν ἀθλίως δυστυχούντων πτωχείαις μικροῖς μὲν μέτροις ἐποιοῦντο πρὸς αὐτοὺς τὴν δόσιν, ἀντεκομίζοντο δὲ σταθμίους οὐκ ἴσοις ἀλλὰ μείζοσι καὶ διαβριθεστέροις, καίτοι τοῦ Θεοῦ διὰ Μωυσέως λέγοντος, οὐκ ἔσται ἐν τῷ μαρσίπῳ σου στάθμιον, καὶ στάθμιον μέγα καὶ μικρὸν καὶ στάθμιον ἀληθινὸν καὶ δίκαιον ἔσται σοι, ἵνα πολὺήμερος γένη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τοῦ Σολομῶντος ἐν παροιμίᾳ φάσκοντος, στάθμιον μέγα καὶ μικρὸν καὶ μέτρα δισσὰ ἀκάθαρτα ἐνώπιον Κυρίου, καὶ αὐθις βδέλυγμα Κυρίῳ δισσὸν στάθμιον. Ἄλλ' οὗτοι, οὓς ὁ προφήτης ἐσηλίτευσεν, ἐξέθλιβον πένητας μονονουχὶ κατακτώμενοι τοὺς ἀθλίους καὶ ἐν ὑποδημάτων καταπατοῦντες τάξιν· νομαὶ γὰρ πλουσίων πτωχοὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐπισημαίνεται δὲ ὁ θεολόγος ὅτι ταῦτα μὲν εἶπεν Ἄμώς, ἐκεῖθεν δὲ λέγει ὁ Μιχαίας τὰ ρηθησόμενα. Ἔστι δὲ καὶ ταῦτα τοῦ Ἄμώς λέγοντος, οὐαὶ οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων καὶ κατασπαταλῶντες ἐπὶ ταῖς στρωμαῖς αὐτῶν καὶ ἐσθιοντες ἐρίφοις ἐκ ποιμνίων καὶ μοσχάρια ἐκ βουκολίων γαθινά, εἶτουν γαλακτερά, οἱ ἀντιροτοῦντες πρὸς τὴν φωνὴν τῶν ὀργάνων ὡς ἐστῶτα ἐλογίσαντο καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα, οἱ πίνοντες τὸν διῦλισμένον οἶνον καὶ τὰ πρῶτα μῦρα χριόμενοι καὶ οὐκ ἔπασχον οὐδὲν ἐπὶ τῇ συντριβῇ τοῦ Ἰωσήφ· Ἰωσήφ δὲ ὀνομάζει νῦν τὸ ἐξ Ἰωσήφ καταγόμενον γένος, ὅπερ ἔμελλεν ὅσον οὐπω συντρίβεσθαι τῆς Σαμαρείας τότε ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων ἀλούσης· ἀλλὰ τοῦτο αἱ λοιπαὶ προγνοῦσαι φυλαὶ οὐκ ἤλγουν, ἀλλὰ καὶ ἐτῦφον καὶ ᾤοντο ὅτι ἐστῶσα ἔσται αὐτοῖς ἡ τοιαύτη τροφή καὶ ἄνεσις, ἀλλ' οὐ φεύγουσα οὐδὲ παρερχομένη. Ὅπερ μὴ πάθωμεν νῦν καὶ ἡμεῖς, μηδὲ καταφρονήσωμεν τοῦ Θεοῦ δυσχεραίνοντος ἐπὶ τούτοις, κἂν ἀνέχηται ὡς μακρόθυμος καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν, καθὼς λέγει ὁ Δαβὶδ.

«Μιμησώμεθα νόμον Θεοῦ, τὸν ἀνώτατον καὶ πρῶτον».

Μιμησώμεθα τὸν ἐξ ἀρχῆς νόμον τοῦ Θεοῦ, ὃς τὰς πρώτας τοῦ ζῆν ἀφορμὰς, βροχὴν, ἥλιον, πηγὰς, ἀέρα, ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα ἀναγκαῖα κοινῶς πᾶσιν ἐχαρίσατο καὶ οὐδὲ ἐνδεεστέρας προέβηκε διὰ τὸ πάντας κοινωνεῖν αὐτῶν· τοὺς γὰρ ὁμοτίμους κατὰ τὴν φύσιν καὶ ἰσότητι τῆς δωρεᾶς ἐτίμησε. Χρυσὸς δὲ καὶ οἱ διαφανεῖς λίθοι καὶ ἡ φλεγμαινουσα τράπεζα καὶ τῆς ἐσθῆτος, ὅση περίεργος, καὶ τὰ περιττὰ τῆς κτήσεως ταῦτα ὀλίγων ἐστίν, οἵτινες αὐτὰ κατορῦξαντες οὐδὲ διὰ τῶν περιττῶν θέλουσι βοηθεῖν εἰς τὰ ἀναγκαῖα τοῖς πένησιν, οὐκ ἐνθυμούμενοι ὅτι ἐξ ἀρχῆς μὲν ὁ Θεὸς ἐλεύθερον ἀφῆκε τὸν ἀνθρώπον καὶ ἠθέλεε διὰ τοῦ ἐνόος καὶ εἰς πᾶν τὸ γένος διαβῆναι τὴν ἐλευθερίαν, ἡ δουλεία δὲ καὶ ἡ πενία καὶ τὰ τοιαῦτα ὀνόματα μετὰ τὴν παραβάσιν, ὡσπερ ἀρρωστία τῇ κακίᾳ συνεισέπεσε καὶ ὑπ' αὐτῆς ἐπενοήθη.

«Ἀφοῦ δὲ φθόνοι καὶ ἔριδες καὶ ἡ δολερὰ τοῦ ὄφραως τυραννίς».

Ἄπ' ἀρχῆς μὲν φησιν ὁ Κύριος οὐ γέγονεν οὕτω, τουτέστιν οὐκ ἦν ἡ

φάυλη τομὴ καὶ διαίσεις, ὥστε τοὺς μὲν ἐλευθέρους εἶναι, τοὺς δὲ δούλους, ἀλλ' ἐλευθερία μὲν ἦν ἀληθὴς καὶ πλοῦτος ἢ φυλακὴ τῆς ἐντολῆς, τὰ δ' ἐναντία ἢ παραβάσις· ἀφοῦ δὲ φθόνοι καὶ ἔριδες καὶ τυραννίδες ἐπανισταῖσα κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων τοὺς θρασυτέρους, τότε ἐρρώγη τὸ ἐν γένος εἰς ὀνομάτων ἀλλοτριότητα, εἰς ἐλεύθερον καὶ δούλον, εἰς πλούσιον καὶ πένητα, εἰς ἔντιμον καὶ ἄτιμον, καὶ ἡ πλεονεξία προσλαβοῦσα καὶ νόμον συνεργὸν κατέτεμε τὸ τῆς φύσεως ἀγαθόν. Ἀλλὰ σὺ τὸν πρῶτον νόμον βλέπε τοῦ Θεοῦ, μὴ τὸν ὕστερον, τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τεθέντα, καὶ αἰδέσθητι σαυτόν, τουτέστι τὴν σαυτοῦ φύσιν· σὴ γὰρ φύσις καὶ σὸς συγγενὴς ὁ πάσχων, ἀλλήλων γὰρ ἐσμέν μέλη κατὰ τὸν ἀπόστολον· καὶ παραμύθησαι ὁ πᾶσι τοῖς δεξιῶς εὐθινοῦμενος, ἤγουν τῇ εὐρωστίᾳ, τῷ πλούτῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀγαθοῖς, τὸν τοῖς ἀριστεροῖς καὶ κακωτικοῖς κάμνοντα· οὕτω γὰρ ὁ ἅγιος ἀπόστολος τὰ μὲν ἱλαρὰ καὶ τερπνὰ δεξιὰ ὀνομάζει, τὰ δὲ περιστατικά καὶ σκυθρωπὰ ἀριστερὰ λέγων· ἐν παντὶ συνιστῶντες ἑαυτοὺς ὡς Θεοῦ διάκονοι διὰ τῶν ὄπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν τε δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας.

«Δός τι Θεῷ χαριστήριον διὰ τῶν εὐ ποιεῖν δυναμένων ἐγένου, ἀλλ' οὐ τῶν εὐ παθεῖν δεομένων».

Δός τι τῷ Θεῷ εὐχαριστῶν διὰ ἄλλους εὐεργετεῖν δύνασαι, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς χρήσεις τοῦ ἐλεηθῆναι. Γενοῦ τοῦ πλησίον σου τιμώτερος ἐκ τοῦ φανῆναι χρηστότερος, ὥσπερ καὶ ὁ ἐν τῇ εὐαγγελικῇ παραβολῇ Σαμαρείτης τιμώτερος ὄφθη τοῦ Ιερέως καὶ τοῦ λευίτου ἐκ τοῦ ποιῆσαι τὸ ἔλεος μετὰ τοῦ ἐμπροσθέντος εἰς τοὺς ληστάς. Εὐεργετῶν νόμιζε μμειεσθαι τὸν Θεόν· ὁ μὲν ἐποίησε καὶ λύπας τῇ μεταστάσει, συνάγει πάλιν τῇ ἀναστάσει, σὺ δὲ τὸν ἀσθενοῦντα μὴ παρίδης. Ὁ μὲν ἠλέησεν εἰς τὰ μέγιστα, δοὺς νόμον τὸν Μωσαϊκὸν καὶ προφήτας καὶ πρότερον τὸν φυσικὸν νόμον, τουτέστι τὴν διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἤγουν τὴν συνείδησιν, ἣτις ἀγραφὸς ἐστὶ νόμος, εἶτα καὶ ἑαυτὸν ἔδωκε λύτρον, ἵνα σχῆ ὁ κόσμος τὴν πνευματικὴν καὶ ἀληθινὴν ζωὴν, ἐχαρίσατο δέ, καθὼς γράφει ὁ ἀπόστολος, εὐαγγελιστάς, ποιμένας, διδασκάλους πρὸς καταρτισμὸν ἡμῶν καὶ ἰάσεις καὶ ποιικίλας δυνάμεις καὶ Πνεύματος ἁγίου μερισμούς, μερισθέντος κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν χαρισμάτων, καὶ αὐτὸ τὸ μυστήριον τῆς καινῆς διαθήκης ἢ σωτηρίας, ἧτοι τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα ἢ καὶ τὸ βάπτισμα.

«Σὺ δὲ εἰ μὲν καὶ τὰ μείζω δυνατὸς εἶ καὶ οἱς εὐεργετῆται ψυχῇ».

Ὁ μὲν Θεός, φησί, τὰ μέγιστα τοῖς ἀνθρώποις ἐχαρίσατο, σὺ δέ, εἰ μὲν δύνασαι καὶ τὰ πνευματικά, ἅτινα μείζω ἐστὶ τῆς σωματικῆς εὐεργεσίας, μηδὲ τούτων ἀπόσχη εὐ ποιῶν ἐνδεῆ, Σολομῶν διακελεύεται σοι, ἀλλὰ παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου κατὰ τὴν ἐντολήν, ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλεῶν καὶ δανεῖζων, ὡς φησι Δαβὶδ, τὸν λόγον, ἧτοι τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, καὶ ἀπαιτεῖν· καθὼς ὁ τῶν ταλάντων διανομεὺς καὶ ἐν εὐαγγελίῳ λέγει, μετὰ

τόκον τὸ δάνειον· τόκον δέ φημι τὴν προσθήκην τῆς ἀρετῆς, ἣν ὁ παρὰ σου ὀφελήθεις τῷ σῶ λόγῳ προστίθῃσιν οὐ μόνον ἀκούσας, ἀλλὰ καὶ ποιήσας, ἃ ἐδιδάχθη, καὶ κατὰ μικρὸν αὖξων τὰ σπέρματα τῆς εὐσεβείας, ἃ παρὰ σοῦ ἐδέξατο. Εἰ δὲ μὴ δύνασαι τὰ μείζονα καὶ πνευματικά, δίδου κἂν τὰ μικρότερα καὶ σωματικά, τροφήν, ῥάκος, φάρμακον, καταδέσιμους. Θαρρῶν πρόσελθε τῷ λελωβημένῳ, οὐ μὴ μεταλάβῃς τοῦ πάθους τῷ προσεγγισμῷ· οὐ γὰρ διαδόσιμον τὸ κακόν, λόγοι ταῦτα καὶ προφάσεις καὶ τῆς περὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἠαυθυμίας, εὐπερόσωπά τινα προκαλύμματα, τὸ δ' ἀληθὲς οὐχ οὕτως ἔχει. Πόσους γὰρ ἔστιν ἰδεῖν ἐκ νεότητος καὶ μέχρι γῆρας ταῖς θεραπαίαις τῶν λελωβημένων σχολάζοντας καὶ οὐδέν τι τῆς εὐεξίας τῶν σωμάτων διὰ τῆς τοιαύτης σπουδῆς ἀμαυρῶσαντας. Τινὰ μὲν γὰρ τῶν νοσημάτων, οἷον αἱ λοιμώδεις ἐπιφοραὶ καὶ ὅσα τοιαῦτα τῆς ἔξωθεν αἰτίας ἠορημένα, ὅταν ἐκ διαφθορᾶς ἀέρος ἢ ὕδατος γίνηται, ὑποπτα τοῖς πολλοῖς ἔστιν, ὡς ἐκ τῶν προσαλωήστων καὶ πρὸς τοὺς ἐγγίζοντας διαβαίνοντα, ἐνταῦθα δὲ ἔνδοθεν συνισταμένης τῆς τοῦ τοιοῦτου πάθους κατασκευῆς καὶ τινα τοῦ αἵματος ἐκ τῆς παρεγγύσεως τῶν φθοροποιῶν χυμῶν διαφθορὰν ὑπομένοντος ἐν τῷ κάμνοντι τὸ πάθος περιορίζεται. Εἰ δὲ καὶ φοβερὸν τὸ πρᾶγμα καθ' ὑπόθεσιν, ἀλλὰ σὺ τῇ πίστει θάρσῃσιν καὶ νικησάτω τὴν ἐν σοὶ μαλακότητα ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος καὶ ἡ εὐσέβεια. Σοὶ ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχὸς κατὰ τὸν ψαλμῶδόν, ἐγκαταλέλειπται δὲ ὡς Θεῷ· τάχα γὰρ σε δυσωπήσῃ Θεὸς σε καλέσας τοῦ ἀδελφοῦ. Σοὶ πρόκειται εἰς ἐλεημοσύνην, κἂν ὁ ἀλλότριος διάβολος ἄλλοτριοῖ σε τοῦ εὖ παθεῖν παρὰ Θεοῦ, ὅπερ ἐπιγίνεται ἀπὸ τοῦ εὖ ποιεῖν.

«Πᾶς ὁ πλέων ἐγγύς ἐστι τοῦ ναυαγίου».

Ὡσπερ ὁ πλέων ἐγγύς ἐστι τοῦ ναυαγῆσαι, οὕτω ὁ τὸ σῶμα περιειμένος ἐγγύς ἐστι τῶν συμφορῶν τοῦ σώματος καὶ τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳ περ ἂν ὀρθὸς βαδίξῃ, τουτέστιν ὑψαυχενῶν καὶ υπεραιρόμενος καὶ μὴ βλέπων τοὺς πρὸ ποδῶν αὐτοῦ κειμένους ἄρρώστους. Δὸς τοίνυν χεῖρα τῷ ναυαγῆσαντι, ἕως ἀπαθῆς εἶ καὶ ἀκινδύνως διαπλέεις τὴν κοινὴν τοῦ βίου θάλασσαν. Μὴ παρέλθῃς ἀνηλεῶς τὸν προπταῖσαντα, ἐν εὐθηνίᾳ ὦν τοῦ βίου, ἐκδέχου ποτὲ καὶ χειμῶνα πραγμάτων, ἧξει γὰρ νόσος, ἧξει πενία, οὐκ αἰεὶ κατὰ πρύμναν ἴσταμένου τοῦ πνεύματος. Τίς ἐγγυητὴς σοὶ τῆς διηνηκοῦς εὐπλοίας; Οὐπω κατήρας εἰς τὸν λιμένα τῆς ἀναπαύσεως, οὐπω τῶν κυμάτων ἐκτὸς ἔστηκας, οὐπω σοὶ βέβηκεν ἐπὶ σταθεροῦ ἢ ζωῆ, ἔτι φέρῃ διὰ τοῦ βίου πελάγιος, οἷον σεαυτὸν δείξῃς τῷ δυστυχῆσαντι, τοιοῦτους παρεσκευάσεις σεαυτῷ τοὺς συμπλέοντας. Μὴ οὖν ἀναμείνης ἐπὶ σεαυτοῦ μαθεῖν ὅσον κακόν ἐστιν ἡ ἀσπλαγχνία καὶ οἷον ἀγαθὸν ἡ φιλανθρωπία τοῖς χρήζουσι. Μὴ θελήσῃς ἵνα ὁ Θεὸς ἐπάρῃ κατὰ σου ὡς ὑψαυχενός καὶ ἀπειθοῦς τὴν τιμωρητικὴν αὐτοῦ χεῖρα κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Δαβὶδ, ἔπαρον τὰς χεῖρας σου κατὰ τῆς ὑπερηφανείας αὐτῶν, καὶ κατὰ τὸ ἐν Ἑσαΐα κείμενον,

ἔτι αὐτοῦ ἢ χειρὶ ὑψηλή, ὡς ἂν ἐτοίμη τὴν πληγὴν ἐπενεγκεῖν, τοῦτο δὲ εἴρηται ἐκ μεταφορᾶς τῶν παλαιόντων καὶ ἐπαρόντων τὰς χεῖρας κατὰ τῶν τυπτομένων. Δὸς μικρὸν τῷ πάντων ἐπιδεεῖ· ἐκείνῳ γὰρ καὶ τὸ μικρὸν μέγα δόξει διὰ τὴν ἄκραν πενίαν καὶ τῷ Θεῷ δὲ μόνον ἂν μὴ κατὰ τὴν γλισχρότητα δῆς, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν. Καὶ δάκρυον δὲ καὶ ἔλεος ἀπὸ ψυχῆς εἰσφερόμενον παρὰ τοῦ μηδὲν ἔχοντος σφόδρα παραμυθεῖται τὸν ἀτυχοῦντα· γέγραπται γὰρ ἐν τῇ Ἐξόδῳ, ἐὰν συναντήσης τῷ βοῦ τοῦ ἐχθροῦ σου ἢ τῷ ὑποζυγίῳ πλανωμένοις ἀποστρέψας ἀποδώσεις αὐτῷ, ἐὰν δὲ ἴδῃς τὸ ὑποζύγιον τοῦ ἐχθροῦ σου πεπτωκὸς ὑπὸ τὸν γόμον αὐτοῦ, οὐ παρελεύσῃ αὐτό, ἀλλὰ συναγερεῖς αὐτὸ μετ' αὐτοῦ. Τὸ δὲ ὀητὸν τοῦτο, εἰ μὲν καὶ μυστικόν τι αἰνίττεται, οἶδε τὸ Πνεῦμα· τὸ γὰρ Πνεῦμα, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, ὅσον δὲ εἰς τὴν ἐμὴν γνώσιν ἔρχεται, γυμνάζει ἡμᾶς ὁ νόμος διὰ τῶν μικρῶν εἰς τὴν μείζονα συμπάθειαν· εἰ γὰρ τὰ ἄλογα τσαύτης δεῖ ἀξιοῦσθαι παρ' ἡμῶν ἐπιμελείας, πολλῶ μᾶλλον τοὺς ὁμοτίμους ἡμῖν ἀνθρώπους.

«*Ταῦτα μὲν οὖν ὁ λόγος καὶ ὁ νόμος.*»

Ταῦτα ὁ νόμος καὶ ὁ λόγος ὑποτίθεται καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ συμπαθέστεροι, οἵτινες τὸ αὐτοὺς ἄλλους ἔλεεῖν αἰρετώτερον κρίνουσι τοῦ παρ' ἄλλων ἔλεεῖσθαι τοῦ Κυρίου ἀκούοντες λέγοντος, ὡς φησὶ Παῦλος ἐν ταῖς Πράξεσιν, ὅτι μακαρίον ἐστὶ διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν, ἵνα μὴ παρέλθω τοὺς Ἕλληνας, οἱ θεοὺς ἔπλασαν ἑαυτοῖς πονηροῦς, ἵνα ἔχωσιν αὐτοὺς συνηγόρους τοῖς αὐτῶν ἁμαρτήμασι· τὸν γὰρ Ἐρμῆν κλεπτικὸν εἰσάγοντες καὶ κερδῶν αὐτὸν ὀνομάζοντες τὰ πρῶτα τῆς τιμῆς αὐτῷ ἀπονέμουσι, κλέπτοντες καὶ ἀπανταχόθεν κερδαίνοντες, οἱ δὲ Ταῦροι, ἔθνος οὕτω καλούμενον, ἀνθρώπους θύουσι τῇ Ἀρτέμιδι. Ἄλλ' εἰσὶ τινες τῶν χριστιανῶν, οἱ οὐ μόνον οὐ συναυλοῦσι τοῖς δυστυχοῦσιν, ἀλλὰ καὶ προσονειδίζουσι καὶ ὁ φησὶν Ἡσαΐας περὶ τῶν ἐγγαστριμύθων ἀπὸ γῆς φωνοῦσιν, ἡγοῦν γῆϊνα· φησὶ γὰρ ὅτι τῷ Θεῷ ἔδοξεν ἐμὲ εὐτυχεῖν καὶ ἐκείνους δὲ δυστυχεῖν καὶ τίς εἰμι· ἐγώ, ἵνα λύσω φῆφρον Θεοῦ καὶ φανῶ αὐτοῦ φιλιανθρωπότερος; Καὶ ἐν ταῦθα μόνον εἰσὶ φιλόθεοι, ὅπου δεῖ φυλάττειν τοὺς ὀβολούς· τῷ μὲν γὰρ λόγῳ φιλοθεῖαν ὑποκρίνονται, τῇ δὲ ἀληθείᾳ καὶ τῷ σκοπῷ ἀνελεύθεροι εὐρίσκονται καὶ ἀμετάδοτοι ἐλέγχονται· ὅτι γὰρ οὐδὲ ὅταν ὁ Θεὸς κολάζῃ τινὰ φεῖδεσθαι βούλεται ἡμᾶς τοῖς κολαζομένοις δῆλον· φησὶ γὰρ Ἰεζεκιήλ διὰ τοῦτο τοὺς Μωαβίτας κολάζεσθαι, διότι ἐπέχαιρον τοῖς Ἰσραηλίταις, καίτοι γε ὁ Θεὸς αὐτοὺς ἐκόλαζεν.

«*Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸ εὖ πράττειν αὐτοὺς εἶναι νομίζουσι.*»

Οἱ λέγοντές φησὶν ὅτι ἐκ Θεοῦ ἔχουσι τὸν πλοῦτον, ἐὰν ἀληθῶς τοῦτο ὑπελάμβανον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐχορήγει αὐτοῖς, ἃ ἔχουσι, οὐκ ἂν οὕτω ἀσπλάγχχνως διεννοοῦντο περὶ τῶν δεομένων· οἱ γὰρ ἔχοντες παρὰ Θεοῦ καὶ κατὰ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα πάντως χρῶνται οἷς ἔχουσιν, ὅτι δὲ καὶ τοῖς νοσοῦσι

καὶ πεγομένοις παρὰ Θεοῦ ἐστὶν ἡ κακοπάθεια οὐ δύναμαι ἀποφῆνασθαι ἕως ἂν βλέπω, ὅτι ὑπὸ φθορὰν καὶ ἀλλοίωσιν ἐστὶ τοῦτο τὸ πᾶν καὶ τοῖς ἐκ τοῦ σώματος πολυτρόποις κακοῖς διὰ τὴν ἔμφυτον ἀσθένειαν ὑποκείμεθα· ὕλικὰ γὰρ ὄντα καὶ ἡμῖν τὰ σώματα τῆς ὕλης ἀταξίας καὶ μεταβολῆς μετέλληχε καὶ τοῖς νόμοις τῆς ὕλης τὰ τῆς ὕλης ἀκολουθεῖ καὶ μιμεῖται ἕσθημα ἀστατοῦν καὶ μὴ παραμένον. Καὶ τίς οἶδεν εἰ ὁ μὲν δυστυχῶν διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ δυστυχεῖ, ὁ δὲ εὐτυχῶν ὡς δι' ἀρετὴν ὁ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπαινούμενος ὑψοῦται, ἀλλὰ μὴ ἀντιστρόφως τὸ πρᾶγμα γίνεται, καὶ ὁ μὲν πονηρὸς εἶται ἐπὶ πολὺ ὑψωθῆναι, ἵνα ἀναπολόγητος ἦ καὶ κολασθῆ δικαιοτερον, ὡς μὴδὲ ὑπὸ τῆς θείας εὐεργεσίας κρείττων γινόμενος, ὁ δὲ δίκαιος πιέζεται παρὰ τὴν τῶν πολλῶν δόκησιν δι' ἀρετὴν, ἵνα καθάπερ χρυσοῦς ἐν πυρὶ δοκιμασθεῖς, εἰ καὶ μικρὸν τι τῆς κακίας ἔχει, ἐκτίθη τοῦτο. Τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ῥύπου, ἀλλ' οὐδεὶς ἐὰν καὶ μίαν ἡμέραν ἔχη ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡκούσαμεν τοῦ Ἰωβ λέγοντος, εἰ γὰρ ἕτερος ἐτέρου δοκιμώτερος φαίνεται, ἀλλ' οὖν ἐν γεννητῇ φύσει οὐκ ἐστὶν εὔρειν τι παντελῶς ἄρρηπον καὶ ἀναμάρτητον. Εὐρίσκω δὲ καὶ τοιοῦτόν τι μυστήριον ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ, ὅτι τινὲς διὰ δοκιμασίαν κακοπαθοῦσιν, ὥσπερ ὁ Ἰωβ, καὶ πολλὰς ἔχω τὰς γραφικὰς μαρτυρίας, ἀλλ' ὅπερ φησὶν ὁ θαυμάσιος Σειράχ, ἄμμον θαλασσῶν καὶ σταγόνας ὑετοῦ καὶ ἡμέρας αἰῶνος τίς ἐξαριθμήσει. Ὑψος οὖν οὐρανοῦ καὶ πλάτος γῆς καὶ ἄβυσσον καὶ σοφίαν τίς ἐξιχνιάσει. Σοφίαν δὲ φημι τὴν τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἧς καὶ ἐποίησε τὰ πάντα καὶ οἰκονομεῖ, ὡς αὐτὸς οἶδεν· ἀρκεῖ γὰρ θαυμάσαντας μόνον τὸ δυσκατανόητον τῶν τοῦ Θεοῦ οἰκονομιῶν παρελθεῖν καὶ εἰπεῖν μετὰ Παύλου, ὃ βάθος πλοῦτου καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ μετὰ τοῦ Ἡσαΐου, τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου, καὶ μετὰ τοῦ Ἰωβ, εἰς τὰ ἔσχατα τῆς σοφίας αὐτοῦ τίς ἀφίκοιτο; φαίη δὲ καὶ Ὡσηὲ, τίς σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα καὶ οὐχὶ τῷ ἀμετρήτῳ καὶ ἀκαταλήπτῳ μετρήσει τὰ ἀμέτρητα; Ἐκ γὰρ τοῦ μὴ ἐφικνεῖσθαι, μὴδὲ εἰς κατάληψιν τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων ἔρχεσθαι διδάσκεται τίς ἀχανῆ ταῦτα εἶναι καὶ ἀριθμοῦ καὶ μέτρου παντὸς ὑπερκείμενα.

« Ἄλλος μὲν οὖν εἶη περὶ ταῦτα ἰολμηρὸς ».

Ἄλλος μὲν ἀποφαίνεσθαι περὶ τούτων τολμάτω, ἐγὼ δὲ φοβοῦμαι εἰπεῖν ὅτι πάντως ἡ ἐνταῦθα κόλασις διὰ κακίαν γίνεται, ἡ δὲ ἄνεσις δι' ἀρετὴν, ἀλλὰ δυσπαθοῦσι πολλοὶ πολλάκις πονηροί, ἵνα ἐκκοπῆ ἡ κακία, καὶ εὐπαθοῦσι πάλιν οἱ ἀγαθοί, ἵνα εὐδοθῆ ἡ ἀρετή. Οὐκ αἰεὶ δὲ τοῦτο συμβαίνει, οὐδὲ ἐξ ἀνάγκης· ἡ γὰρ τῶν κατ' ἀξίαν ἀντίδοσις τοῦ μέλλοντός ἐστι καιροῦ καλοῦ· ἀναστήσονται γὰρ φησὶν ἐν τῷ Ἰωάννῃ ὁ Κύριος οἱ μὲν τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Τὰ δ' ἐνταῦθα ἐτέρου τρόπου ἐστὶ καὶ ἄλλης διεξαγωγῆς καὶ οἰκονομίας, πλὴν καὶ ἡ δοκοῦσα ἡμῖν ἀνωμαλία ἔχει τι ὁμαλὸν παρὰ τῷ Θεῷ, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ σώματι ἔχουσιν αἱ εἰσοχαὶ καὶ ἐξοχαὶ καὶ τὰ μεγέθη

καὶ αἱ μικρότητες καὶ ὥσπερ αἱ τῆς γῆς ἐπαναστάσεις καὶ ὑφέσεις· ἐξ αὐτῶν γὰρ τὸ κάλλος τῆ πρὸς ἄλληλα σχέσει συνίσταται, ἐπεὶ καὶ ὁ ἀνδριαντοποῖδς ὅταν πρὸς ἀνδριάντος κατασκευῆν τὸν χαλκὸν εὐτροπέζη καὶ ποιῆ ἔσοχάς τινας καὶ ἔξοχάς, ἢ ἐνταῦθα ἀνωμαλία τεχνικῶς παρ' αὐτοῦ γίνεται, ἡμῖν δὲ τότε νοεῖται ὅταν ἴδωμεν τὸ κάλλος τοῦ ἀνδριάντος ἀποτελεσθέν. Ἄλλ' οὕτε ὁ ἀνδριαντοποῖδς ἀτεχνος ἦν, διότι ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν τὰ τῆς τέχνης ἐκείνου, οὕτε τὰ ἐνταῦθα διοικοῦνται ἀτάκτως, διότι τοὺς λόγους καὶ τὰς αἰτίας οὐκ οἶδαμεν· πείθομαι γὰρ μηδὲν ἄλογον εἶναι παρὰ τῆ λόγῳ τῆ ἡμετέρῳ, κἄν ἡμῖν οὕτω φαίνεται, εἰ δὲ καὶ ἡμῖν πάνδηλα ἦν, ποῦ τὸ πιστεύειν; Ἡ πίστις γὰρ ἐστὶν ἀπράγων σύνεσις.

«Ἄλλ' εἴ τινα δεῖ καὶ εἰκόνα λαβεῖν».

Ὅσπερ φησὶν οἱ ἰλιγγιῶντες δοκοῦσι τὰ πάντα στρέφεσθαι αὐτοὶ τοῦτο πάσχοντες, οὕτω καὶ οἱ περιεργαζόμενοι τὰς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας, ἐπειδὴν πρὸς τι τῶν συμβαινόντων ἰλιγγιάσκουσι, δεόν αὐτοὺς κοπιάσαι ἐρευνῶντας ὥστε θηρεῦσαι διὰ τῆς φιλοπονίας τὴν ἀλήθειαν ἢ ἄλλους ἐρωτῆσαι σοφωτέρους, ἐπειδὴ καὶ τὸ χάρισμα τῆς γνώσεως οὐ πάντων ἐστὶν ἢ διὰ βίου κεκαθαρμένον, ὅστις ἐστὶν ἡ πρώτη σοφία, αἰτεῖν τὸ ἀληθές, ἐκεῖνοι ἐπὶ τὸ ἐτοιμότερον τρέπονται καὶ διότι ἀγνοοῦσι τὸν λόγον ἀλόγως καταφεύδονται τοῦ παντός, τουτέστιν ἀλόγως φαοὶ πάντα φέρεσθαι καὶ αὐτομάτως καὶ ἵνα εἶπω τι παράδοξον διὰ πολλὴν σοφίαν εἰσὶν ἄσοφοι· δοκοῦντες γὰρ σοφοὶ παρ' ἑαυτοῖς ἀπέμειναν ἄσοφοι καὶ ἀπαίδευτοι. Ἐντεῦθεν οἱ μὲν Ἐπικούρειοι πάντα ὡς ἔτυχε φέρεσθαι καὶ αὐτομάτως ἀκυβέρνητα καὶ ἀδιοίκητα ἔδογματίσαν, μηδεμιᾶς προνοίας διὰ τῶν πραγμάτων ἠκούσης, καὶ ὡσὺν συντομώτερον εἶπομεν, τὴν πλάνην αὐτῶν πρὸς ἀθειάν αὐτοῖς βλέπει τὰ δόγματα. Ἄλλοι τοῖς κινήμασι τῶν ἀστέρων πλέκεσθαι τὰ ἡμέτερα ἐφλυάρησαν, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ πλέκεν ἀνάγκη τινὶ ἀλογίας διδόασι, συνόδους τινὰς καὶ ἀποστάσεις ἀστέρων εἰσάγοντες καὶ κίνησιν αὐτῶν τοῦ παντός κυριεύουσαν. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης μέχρι σελήνης τὴν πρόνοιαν ἰκνεῖσθαι ἔλεγε, τὰ δὲ κατώτερα ταύτης ἀπρονοήτα εἶναι καὶ ὡς ἔτυχε φέρεσθαι, ὡσανεὶ φροβούμενος μὴ ἀγαθώτερος φανῆ ὁ Θεὸς ἢ μὴ κοπίαση εὐεργετεῖν πλείονα.

«Ἄλλ' οὗτοι μὲν ὅπερ εἶπον».

Οἱ μὲν τὴν τύχην καὶ τὸ αὐτόματον δογματίσαντες ἀπορριφθήτωσαν, ἐπεὶ καὶ καλῶς πρὸ ἡμῶν ὁ μακάριος Παῦλος αὐτοὺς ἡμύνατο· ἐματαιώθησαν γάρ, φησὶν, ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδιά· φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν καὶ ἥλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν καὶ μύθους τινὰς ἀναπλάσαντες καὶ αὐτοματισμοὺς τὴν πρόνοιαν ἠρηνήσαντο. Ἡμεῖς δὲ μήτε αὐτοὶ τὰς τερατείας καὶ μυθολογίας ταύτας πλάττωμεν, εἶπερ μέλει ἡμῖν τοῦ λόγου, καθ' ὃν λογικοὶ ἐσμέν, μήτε τοὺς πλάττοντας ἀποδεχόμεθα, κἄν εὐδρομῶσι τὴν γλῶτταν καὶ

τοῖς ἀτόποις λόγοις καὶ δόγμασι καὶ τῷ καινῷ τέρωσιν ἢ καὶ τὰς λύχνους ἀκοὰς ἐφέλκωνται τῷ ἀήθει καὶ ξενίζοντι καὶ διὰ τοῦτο τερπνῶ' τοιοῦτος γὰρ ὁ μῦθος· ἀλλὰ πιστεύσωμεν ὅτι οὔτε ἐξ ἀρχῆς ἐγένετο τὸ πᾶν μὴ οὐσιώσαντος αὐτό τινος καὶ ὅτι ὁ παραγαγὼν αὐτὸς καὶ συνέχει τῇ προνοίᾳ· εἰ γὰρ μὴ ἦν ὁ προνοούμενος, διελύθη αὐτὸ πᾶν, ὥσπερ ναῦς ἀκυβέρνητος ὑπὸ σφοδροῦ ἀνέμου, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀκοσμίαν ἐπανήχθη τὴν πρὸ τοῦ διακριθῆναι καὶ κοσμηθῆναι τὸ πᾶν· ὑπὲρ δὲ τὰ ἄλλα πάντα ἡμῶν προνοεῖσθαι τὸν Θεὸν ὁμολογήσωμεν τὸν ἡμέτερον εἴτε ποιητὴν διὰ τὴν ψυχὴν εἴτε πλάστην διὰ τὸ σῶμα κατὰ τὸ αἰ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με· Ὁ μὲν γὰρ ποιητὴς οὐδενὸς ἐτέρου προσδεόμενος ἐκ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως καὶ ἐξουσίας ποιεῖ τὸ ποιούμενον, ὁ δὲ πλάστης τὴν τῆς δημιουργίας δύναμιν, ἐπὶ τῆς ὕλης εὐληφῶς κατασκευάζει τὸ γιννόμενον. Πιστεύομεν τοίνυν ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιστατεῖ μάλιστα τοῖς ἡμετέροις, καὶ ὁ βίος ἡμῶν διὰ τῶν ἐναντίων διεξάγεται, νόσου καὶ ὑγείας, πλοῦτου καὶ πενίας καὶ τῶν τοιούτων δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, ἅτινα διὰ τοῦτο τάχα ἀγνοοῦνται ἡμῖν, ἵνα θαυμάζωμεν τὸν ὑπὲρ πάντα λόγον διὰ τὴν ἀκαταληψίαν· τὸ γὰρ διαφεῦγον τὴν ἔφρασιν γυμνάζει τὸν πόθον ἡμῶν, τὸ δὲ ἐκ τοῦ προχείρου καταληπτὸν εὐκαταφρόνητον· διὰ τοῦτο τυχὸν καὶ ἀγνοοῦμεν, ἵνα τῷ δυσθεωρήτῳ τὸν ὑπὲρ πάντα λόγον θαυμάζωμεν, ἐπεὶ τὸ μὲν ῥαδίως ληπτὸν ἅπαν εὐκαταφρόνητον, τὸ δὲ ὑπὲρ ἡμᾶς ὄσον δυσεφικτότερον τοσοῦτῳ θαυμασιώτερον καὶ γυμνάζει τὸν πόθον ἅπαν τὸ διαφεῦγον τὴν ἔφρασιν.

«Διὰ τοῦτο μήτε ὑγείαν πᾶσαν θαυμάζωμεν».

Ἐπειδὴ ἀγνοοῦμεν τοὺς λόγους τῶν ἐνταῦθα γινομένων, μὴ τὰ δοκούντα δεξιὰ θαυμάζωμεν, τὰ δὲ ἀριστερὰ διαβάλλωμεν, ἀλλὰ μάθωμεν ὅτι κρείττων ὑγείας ἀχαλινώτου νόσος φιλόσοφος καὶ πλοῦτου ἀδίκου πενία ὅσια καὶ εὐχάριστος, καὶ τῷ Δαβὶδ πειθώμεθα ψάλλοντι, πλοῦτος ἐὰν ῥέη, μὴ προστίθεσθε καρδίαν, τουτέστι μὴ τῇ ῥοῇ τοῦ πλοῦτου πρόσκεισθε, μηδὲ πλεόν τοῦ εἰκότος ὡς καὶ μέρος τι τῆς ψυχῆς προσδαπανᾶν, κόλπους δ' Ἀβραάμ τὴν περιοχὴν τῶν ἀγαθῶν, τῶν ἀποκειμένων τοῖς δικαίοις, τοῖς ἀπὸ ζήλης εἰς λιμένας οὐρανίους κατατηγήσασι.

«Ἄλλ' ἐμοὶ μὲν».

Ἐμοί, φησὶν, ἀναγκαῖον δοκεῖ ἢ πρὸς τοὺς δεομένους φιλανθρωπία διὰ τὸ ἐπιστομίζειν τοὺς οὕτως ὑπολαμβάνοντας ὅτι αὐτοῖς μὲν παρὰ Θεοῦ τὸ πλουτεῖν, ἄλλοις δὲ τὸ ταλαιπωρεῖν καὶ διὰ τὸ μὴ ἐνδιδόναι τοῖς ματαίοις αὐτῶν λόγοις, ἵνα μὴ λάθωμεν νομοθετήσαντες καθ' ἑαυτῶν τὴν ὁμότητα· ὥσπερ γὰρ διὰ τοῦ ἔλεειν τὸν παρὰ Θεοῦ ἔλεον ἐπισπάμεθα, οὕτω διὰ τοῦ ἀφιλανθρωποῦ τὸ ἀφιλάνθρωπον, πάντων δὲ τὸ πλεόν τὴν περὶ τῆς ἐλεημοσύνης ἐντολὴν αἰδώμεθα καὶ τιμῶμεν· πάντες γὰρ οἱ πνευματοφόροι περὶ αὐτῆς ὡς περὶ μεγάλου τινός καὶ ἀναγκαίου καὶ δεῖ καὶ ἐν πρώτοις καὶ μετ' ἐπιμονῆς διακελεύονται, ἵνα διὰ τοῦ συνεχῶς ὑπομιμνήσκων ἐνεργηθῆναι

ταύτην παρ' ἡμῶν ποιήσωσιν, αὐτίκα ὁ Δαβὶδ ἀνιστάμενον εἰσάγει τὸν Θεόν, ἤγουν διεγειρόμενον εἰς ἐκδίκησιν ἕνεκεν τῶν πτωχῶν, καὶ ἀναστῆναι παρακαλεῖ αὐτὸν καὶ ὑψῶσαι τὴν κολαστικὴν χεῖρα, ἵνα ἐπαρθεῖσα πληγὴν ἐπενέγκῃ, ὅπερ καὶ δι' Ἡσαΐου ὁ Θεὸς ἀπειλεῖ λέγων, ἐπάξω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ σε καὶ πυρώσω σε εἰς καθαρὸν, τοὺς δὲ ἀπειθοῦντας ἀπολέσω. Τίς οὐ φοβεῖται τὴν γεῖρα ταύτην, τὴν τοὺς ἀπειθεῖς ἀπολλύουσαν καὶ τοὺς σκληροὺς κατὰ τὴν ψαλμωδίαν· οὐκ εἰσήκουσαν γὰρ φησι τῆς φωνῆς τοῦ Κυρίου καὶ ἐπῆρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' αὐτοὺς τοῦ καταβαλεῖν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ. Τοσοῦτος δὲ ὁ λόγος τῷ Θεῷ τῶν πενήτων, ὥστε οἱ μὲν ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, ἡ κρείττων καὶ κυριωτέρα καὶ φρουρητικὴ ἐνέργεια, ἐπὶ τὸν πένητα ἀποβλέπουσι, τὰ δὲ βλέφαρα αὐτοῦ, ἡ ἐλάττων καὶ δευτέρα ἐπισκοπὴ, ἐξετάζει τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, κἂν πολλοὶ ᾧσιν, ὡσανεὶ μὴ παρατηρούμενον τὰ αὐτῶν ἁμαρτήματα.

«*Τάχα ἂν εἴποι τις ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων ταῦτα πτωχῶν καὶ πενήτων*».

Ἴσως, φησὶν, ἀντιθῆσει τις ὅτι ὑπὲρ ἀδικουμένων πτωχῶν ἡ Γραφὴ λέγει ταῦτα. Ἔστω, οὐ ζυγομαχῶ, οὐδὲ ἀνίσταμαι, ἀλλὰ σε καὶ ταῦτα διεγειρέτω εἰς φιλανθρωπίαν· εἰ γὰρ ἀδικουμένων τῶν πενήτων ὁ Θεὸς ἀγανακτεῖ, εὐδεργετουμένων πάντως ἡσθήσεται· κατὰ γὰρ τὸν Σολομώντα, ὁ ἀτιμάζων πένητα ἁμαρτάνει, ὁ ἐλεῶν δὲ πτωχοὺς μακαριστὸς καὶ ὁ συκοφαντῶν πένητα παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν. Σὺ δὲ πρόσθηθι καὶ τὸ ἀκόλουθον, ὅτι ὁ περιέπων τὸ ποίημα τιμᾷ τὸν ποιήσαντα. Ἐὰν δὲ ἀκούσης τοῦ Σολομώντος λέγοντος, πένης καὶ πλούσιος συνήνητησαν ἀλλήλοις, ἀμφοτέρους δὲ ὁ Κύριος ἐποίησε, μὴ ὑπολάβῃς ὅτι τὸν μὲν πένητα τὸν δὲ πλούσιον ἐποίησεν, ἵνα κατεπαρθῆς τοῦ πένητος ὡς ἐκ Θεοῦ κακοπαθοῦντος· ἄθλον γὰρ εἰ ἀπὸ Θεοῦ ἡ τοιαύτη διαίρεσις καὶ τῷ μὲν ἀπὸ Κυρίου ὁ πλοῦτος, τῷ δὲ ἡ πενία, ἀλλὰ τὸ ἐποίησεν ἀμφοτέρους ἀντὶ τοῦ ἔπλασε νόησον· ὅμοιον γὰρ φησι πλάσμα Θεοῦ καὶ ὁ πτωχὸς καὶ ὁ πλούσιος, κἂν τὰ ἕξωθεν ᾧσιν αὐτοῖς ἄνισα, ἤγουν κἂν ὁ μὲν πενιτετῆ, ὁ δὲ πλουτιτῆ. Καὶ λέγει ταῦτα ὁ Σολομών, ὅτι ἀμφοτέροι παρὰ Θεοῦ ἐπλάσθησαν, ἐφελκόμενός σε εἰς συμπάθειαν, ἵνα, ὅταν ὑπὸ τῶν ἕξωθεν ἐπαρθῆς, φημί δὲ τοῦ πλοῦτου καὶ τῶν χρημάτων, πάλιν ὑπὸ τούτου συσταλῆς μαθὼν ὅτι ὅμοιος ἐπλάσθης τῷ πένητι.

«*Τι ὅτι ὁ ἐλεήμων*».

Φησὶν ὁ Σολομών, ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει Θεῷ, τῷ ἀποδίδοντι μετὰ τόκου τὸ δάνειον. Πάλιν λέγει, ἐλεημοσύναις ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι, ὥσπερ τῇ πόᾳ τῇ λεγομένῃ δορυγκιον κηλίδες τοῦ σώματος, ἧς μέμνηται Ἱερεμίας λέγων· ἐὰν πληθύνῃς σεαυτῷ πόαν, κηκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἔμοῦ, λέγει Κύριος· καὶ ὁ Μαλαχίας περὶ τοῦ Κυρίου φησὶν, αὐτὸς πορεύεται ὡς πῦρ χωνευτήριον καὶ ὡς πόα πλυνόντων· βοτάνη γὰρ τίς ἐστι καθαρικὴ, ἣν κατατρίβοντες πρὸς τὰς ὄψεις χρώνται τῶν αἰσθημάτων, σμῆγμα ταύτην ἀπὸ τῆς ἐνεργείας ὀνομάζοντες. Ρίψομεν οὖν διὰ τῆς ἐλεημο-

νης, ὡς διὰ βοτάνης καθαρτικῆς, τὰ τῶν ψυχῶν ρυπάσματα καὶ κατὰ τὴν προφητείαν Ἑσαίου λευκανθῶμεν οἱ μὲν ὡς ἔριον, οἱ δὲ ὡς χιῶν κατ' ἀναλογίαν πάντως τῆς ἐλεημοσύνης· εἰ μὲν γὰρ ταύτην δαψιλεστέραν ἐπιδειξάμενοι πλέον καθαρθησόμεθα ὥστε λευκοὶ γενέσθαι ὡς χιῶν, εἰ δὲ μετρωτέραν εἰς γοῦν τὴν τοῦ ἔριου λευκότητα φθάσομεν, τὴν ἐλάττονα. Ὡς οὖν τὸ ἔριον φυσικῶς λευκὸν ὑπάρχον ἐξ ἐπιμελείας αὐτοῦ λευκότερον γίνεται, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος τὰς φυσικὰς εἰς ἀρετὴν ἀφορμὰς ἐξ ἀσκήσεως τελειῶν ἐτι πολὺ τῆς ἀρετῆς προελθεῖν δύναται. Πάλιν ἡ χιῶν ὕδωρ οὕσα τῇ ὑποκειμένη τῇ τοῦ ἀέρος προσθήκῃ λευκὴ γίνεται, ὅταν τὸ ἐν νεφέλαις ὑγρὸν ὑπὸ μὲν τῆς σφοδρᾶς κινήσεως τοῦ ἀνέμου εἰς ἀφρὸν ἐξοιδαίνηται, ὑπὸ δὲ τῆς ἐν τῷ ἀέρι πῆξεως συμπήγνυται, οὕτω καὶ ψυχὴ τὰς φυσικὰς ἀφορμὰς οἰκεία τε ἀσκήσει καὶ τῇ βοήθειᾳ τοῦ Πνεύματος αὐξήσασα ἀξία γίνεται τῆς τῶν ἁγίων λαμπρότητος. Τοῦ Ἑσαίου μέντοι ἐστὶ καὶ τὸ οὔτε τραῦμα οὔτε μῶλωψ οὔτε πληγὴ φλεγμαίνουσα. Ἔστι δὲ τραῦμα μὲν λύσις τῆς τοῦ σώματος συνεχείας κατὰ μικρὸν τι μέρος τῆς συναφείας διακοπείσης, μῶλωψ δὲ ἕχνος πληγῆς ὕμαιμον πλασθέντος τοῦ σώματος ἐκ τῆς ἀντιτυπίας τοῦ πληξάντος, φλεγμονὴ δὲ ὄγκος πυρῶδης συρροέντων ἐπὶ τὸ ἀσθενῆσαν μέλος τῶν ὑγρῶν καὶ τῇ παρὰ φύσιν θερμοκρασίᾳ φλεγόντων τὸ πεπονθός· ταῦτα δὲ πάθη τοῦ σώματος ὄντα εἰς τὰ κατὰ ψυχὴν μεταφέρει τροπολογῶν ὁ Θεολόγος καὶ τραῦμα μὲν ἕως λέγει τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς καὶ μάχας καὶ τὰ ἐντεῦθεν σχίσματα, μῶλωπα δὲ τὴν ὑπουλον καρδίαν καὶ φλεγμονὴν τὴν ἐξ ἀλόγου οἰήσεως ἔπαρσιν. Πάλιν ἐν τῷ Λευϊτικῷ περὶ λέπρας σώματος ὁ νομοθέτης διαλεγόμενός φησιν· ἐὰν τι γένηται ἐν δέσμῳ χρωτὸς αὐτοῦ οὐλὴ σημασίας ἢ τηλαυγῆς καὶ τὰ ἐξῆς· τὴν μέντοι οὐλὴν καὶ ἀφὴν καλεῖ, ἔστι δὲ οὐλὴ σηφάστας καὶ ἀφὴ τὸ ἕχνος τῆς λέπρας, δι' οὗ ἀμυδρῶς ἔτι σημαίνεται, τηλαυγῆς δὲ τὸ λευκότερον ἕχνος τῆς λέπρας, δι' οὗ καὶ πόρρωθεν ὁρᾶται καὶ δῆλη ἐστὶ. Περὶ δὲ τῆς αὐτῶν καθάρσεως ὁ νόμος διαλαμβάνει, τουτέστιν ἀμυδρῶς καὶ σκιωδῶς, δέεται δὲ τὰ τοιαῦτα Χριστοῦ θεραπεύοντος, ὥσπερ οὖν καὶ ἐθεράπευσε πολλοὺς λεπριῶντας. Μεταφορικῶς δὲ ἀφὴ μὲν λέπρας ἢ ἀρχὴ τῆς ἁμαρτίας καὶ οἶον ἢ συγκατάθεσις, τηλαυγῆς δὲ ἡ φανερὰ πρᾶξις. Ὁ δὲ βούλεται ὁ Θεολόγος εἰπεῖν τοῦτό ἐστιν, ὅτι ἐὰν καὶ μηδὲν ἔχῃς τραῦμα ψυχικόν, ἀλλ' οὖν αἰδέσθητι Χριστόν.

« Ἀλλὰ σὺ γε τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τραυματισθέντα ».

Ἄλλ' οὖν αἰδέσθητι Χριστόν, ὃς κατὰ τὸν Ἑσαίαν ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, αἰδεσθήσει δὲ Χριστόν, ἐὰν φανῆς φιλάνθρωπος τῷ τοῦ Χριστοῦ μέλει· εἰ γὰρ αὐτὸς κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, κατὰ τὸν ἀπόστολον, μέλη πάντως αὐτοῦ πάντες. Ἐὰν δὲ κατὰ τὴν ἐν Εὐαγγελίῳ παραβολὴν ἄοπλον εὐρῶν σε ὁ λησιτῆς διάβολος, ὡς ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχῶ, ἀπὸ τοῦ ἕψους τῆς ἀρετῆς εἰς ταπεινώσιν τῆς κακίας καταβαίνοντα

οὕτω δεινῶς κατετραυμάτισεν, ὥστε τὸ ψαλμικὸν ἐκεῖνο ἀρμόζει σοι τὸ προσώξῃσιν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου. Εἰ μὲν οὕτω διάκεισαι ὡς μηδὲ ζητῶν θεραπείαν, ἀλλ' εἰς τελείαν ἐλθεῖν ἀπόγνωσιν, θρηνῶ σε τῆς συμφορᾶς, εἰ δὲ οὐκ ἀπελπίζεις τὴν σωτηρίαν, πρόσελθε τῷ ἰατρῷ, θεράπευσον τὰ σὰ ψυχικὰ τραύματα διὰ τῆς θεραπείας τῶν ἀλλοτρῶν τραυμάτων, τῶν σωματικῶν, κτῆσαι τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, τουτέστι διὰ τῆς θεραπείας τῶν ἄλλων τὴν σευτοῦ θεραπείαν, μᾶλλον δὲ διὰ τῆς ἐλάττονος καὶ σωματικῆς τὴν μείζονα καὶ ψυχικῆν. Ἐὰν οὕτω ποιήσης, ἐρεῖ τῇ ψυχῇ σου, σωτηρία σου εἰμι ἐγὼ κατὰ τὴν ψαλμωδίαν. Καὶ ταῦτα δὴ τὰ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἢ πίστις σου σέσωκέ σε καὶ ἴδε ὑγιῆς γέγονας καὶ ὅσα φιλανθρωπίας δήματα, μόνον ἐὰν ἴδῃ καὶ σε τοῖς ἀλγοῦσι φιλανθρωπευόμενον.

«Μακάριοι φησὶν οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται».

Ἐπειδὴ μακαρίζονται οὐ μετὰ πολλούς, ἀλλ' ἐν τοῖς πρώτοις οἱ ἐλεήμονες, ἀρπάσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν μακαρισμὸν διὰ τοῦ ἐλεεῖν καὶ ἐπειδὴ παρὰ τῆς ψαλμωδίας μακάριος ὁ συνιὼν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα καὶ χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτεῖρων καὶ κυχῶν, ἥτοι διδοὺς καὶ παρέχων, γενώμεθα καὶ ἡμεῖς χρηστοὶ ὡς κυχῶντες καὶ θελήσωμεν συνιέντες κληθῆναι, τουτέστι συνετοὶ καὶ ἐννοοῦντες τὰ καθήκοντα· συνετὸς γὰρ ὄντως ὁ ἐννοῶν ἂ προσήκει περὶ τῶν πενήτων. Λέγει καὶ ἡ παροιμία, μὴ εἶπῃς ἐπανελθὼν ἐπάνηκε καὶ αὔριον δώσω σοι δυνατοῦ σου ὄντος εὖ ποιεῖν· οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἢ ἐπιούσα. Λέγει δὲ καὶ Ἡσαΐας, διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου καὶ ταῦτα μετὰ προθυμίας, κατὰ τὴν τοῦ Σειράχ ὑποθήκην λέγοντος, ἐν πάσῃ δόσει ἰλαρὸν ἔστω τὸ πρόσωτόν σου, καὶ κατὰ τὴν παροιμίαν τὴν φράσκουσαν, ἄνδρα ἰλαρὸν καὶ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός, καὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον, ὁ ἐλεῶν γὰρ φησὶν ἐν ἰλαρότητι, ἵνα τῇ προθυμίᾳ διπλασιασθῇ ὁ ἔλεος· τὸ γὰρ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης ἀτερπὲς καὶ ἀκαλλὲς ὁ μέγας Παῦλος ὀρίζεται· χρῆ γὰρ μετὰ πάσης τερπωλῆς καὶ εὐφροσύνης τὸ δῶρον δίδοσθαι, ἀλλὰ μὴ μετὰ λύπης καὶ στυγνότητος.

«Τὶς οὖν οὐκ ἐφίεται φωτὸς καὶ ἰσσεως. Ἐὰν ἀνέλης σύνδεσμον».

Ἡσαίου μὲν τὰ ρητά, ἐρμηνεύων δὲ ταῦτα ὁ Θεολόγος σύνδεσμον μὲν νοεῖ τὴν μικρολογίαν, εἴτουν τὴν φειδωλίαν· ὁ γὰρ φειδωλὸς οἰονεὶ δεσμεῖ καὶ συστέλλει τὴν χεῖρα καὶ οὐκ ἔκτεινει αὐτὴν εἰς μετάδοσιν, χειροτονίαν δὲ ὀνομάζει τὴν δοκιμασίαν τοῦ ληψομένου, ὅστις τε ἄξιος καὶ ὅστις οὐ, ὅπερ ἐν ταῖς χειροτονίαις γίνεται, πολλῶ δὲ βέλτιον διὰ τοὺς ἀξίους διδόναι καὶ τοῖς ἀναξίοις ἢ τοὺς ἀξίους ἀποστερεῖν δέει τῶν ἀναξίων. Σὺ οὖν ἐὰν ἀνέλης σύνδεσμον καὶ χειροτονίαν καὶ ρῆμα γογγυσμοῦ, ὅπερ πολλοὶ πάσχουσι διδόντες μὲν, τὸ δὲ προθύμως οὐ προστιθέντες, οὐχ ἁπλῶς δοθήσεται σοι παρὰ Θεοῦ τὸ φῶς, θαγῆσεται δὲ μᾶλλον κατὰ τὴν προφητείαν, οἷον ἀστραπῆς τινος δίκην σὺν ὀρμῇ καὶ δρόμῳ καθιέμενον παρὰ Θεοῦ, δι' οὗ δεικνύται σαφῶς τοῦ χορηγοῦντος ἢ προθυμίας· οἰονεὶ γὰρ ὀδίνει τὴν ἔλλαμ-

ψιν και ὀρμᾶ πρὸς τὸ εὐεργετῆσαι και ἰάματά σου πάσης ἀρρωστίας ψυχικῆς ταχὺ ἀνατελεῖ. Ὁ τοίνυν ἐπιθυμῶν τοῦ θείου και νοητοῦ φωτός και τῆς ψυχικῆς ἰάσεως ἐλεείτω τοὺς πτωχοὺς.

«Αἰδοῦμαι δὲ και τὸ Χριστοῦ γλωσσόκομον, ὃ πρὸς πτωχοτροφίαν ἡμᾶς παρακαλεῖ».

Τὸ γλωσσόκομον, οὗ μέμνηται τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, διὰ τοῦτο εἶχεν ὁ Χριστός, ἵνα τὰ παρά τινων αὐτῷ προσφερόμενα δεχόμενος και ἐν αὐτῷ φυλάττων σκορπίζει πάλιν τοῖς χηρῶσι. Παῦλος δὲ γράφει Γαλάταις, ὅτι ὁ ἐνεργήσας Πέτρος εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς ἐνήργησε και ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη και γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι Ἰάκωβος και Κηφᾶς και Ἰωάννης, οἱ δοκούντες στύλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκάν μοι και Βαρνάβη κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς μὲν εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομὴν μόνον τῶν πτωχῶν, ἵνα μνημονεύωμεν. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι τὸ μὲν κήρυγμα διειλόμεθα ἐγὼ και Πέτρος. ἐκεῖνος μὲν γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις ἐκήρυττεν, ἐγὼ δὲ τοῖς ἔθνεσι τῶν δὲ πτωχῶν τὴν φροντίδα κοινὴν εἶχομεν. Ὁ δὲ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις τῷ πλουσίῳ ἐκείνῳ νέφ ἔφη, εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα και δός πτωχοῖς.

«Ὅτι μὴ ἀνάγκη εἶναί σοι τῆς φιλιανθρωπίας, ἀλλ' ἀρεσιν».

Ἴσως φησὶν ἀκούων, εἰ θέλεις πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, ὑπολαμβάνεις ὡς μὴ νόμον κείσθαι τὴν περὶ ἐλεημοσύνης ἐντολὴν ὥστε ἐξ ἀνάγκης γίνεσθαι, ἀλλ' ἀπλῶς προτροπὴν και παραίνεσιν· καὶ γὰρ βουλόμενος ἀταλαιπώρως σώζεσθαι ἤθελον ἐπὶ τῇ ἡμετέρῃ προαιρέσει και γνώμῃ κείσθαι τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς, ἀλλὰ μὲ φοβεῖ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν ᾧ οἱ ἀμετάδοτοι ἐρίφια διὰ τὴν ἀκαρίαν ὀνομασθέντες τὴν ἐξ εὐωνύμων στάσιν κατακρίνονται, οὐ δι' ἄλλο τι ἀμάρτημα, ἀλλ' ὅτι Χριστὸν διὰ τῶν πενήτων οὐκ ἐθεράπευσαν· ἐπέειπα γὰρ φησι και οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν.

«Ἐὰν οὖν ἐμοὶ πείθεσθε δοῦλοι Χριστοῦ και ἀδελφοὶ και συγκληρονόμοι».

Μὴ τραπέζῃ μόνον, φησί, τιμήσωμεν τὸν Χριστόν, ὡς Ματθαῖος και Ζαχαρίας και τῶν Φαρισαίων και ὁ ἐν Κανᾷ γήμας και Μάρθα και Σίμων ὁ λεπρός, μηδὲ μύροις ὡς ἡ τοῦ Λαζάρου ἀδελφῆ Μαρία, μηδὲ τοῖς πρὸς ταφὴν ἐπιτηδεύοις, ὡς ὁ Νικόδημος, ὃς ἐν νυκτὶ μόνον, ἥτις τὸ ἡμῖς τῆς ὄλης ἡμέρας ἐστίν, ἐντυγχάνων τῷ Χριστῷ εἰκότως ἐξ ἡμισίας φιλόχριστος λεχθήσεται. Ἄλλ' ἐπειδὴ φησι δι' Ὡση ὁ Κύριος, ἔλεον θέλω και οὐ θυσίαν και ὃ φασιν οἱ μακάριοι παῖδες ὑπὲρ μυριάδας ἀμῶν πόνων ἀρέσκει αὐτῷ ἢ ἐλεημοσύνη, ταύτην αὐτῷ διὰ τῶν πενήτων εἰσφέρωμεν και πεισθῶμεν λέγοντι ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα, ὅταν ἐκλείπητε, δέξωνται ἡμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.